

De evangelische voorganger in beeld

Onderzoek naar de opvattingen
van evangelische voorgangers
in Nederland

Lectoraat Gemeenteopbouw
Christelijke Hogeschool Ede

Dr. H. A. Bakker
Drs. T. van de Lagemaat

25 mei 2009
© Lectoraat gemeenteopbouw CHE

Inhoudsopgave

1	Wat zijn Evangelische voorgangers?	2
1.1	De onderzochte doelgroep	2
1.2	Respons en populatie.....	4
2	Een eerste beeld van de voorgangers	6
3	Een overvolle werkweek	9
4	Het profiel van de gemeenten	14
5	Het inhoudelijke profiel van de gemeente	21
6	De visie van voorgangers op hun werk en rol.....	24
7	Wordt de typologie van evangelische kerken ondersteund?	27
8	Naar een typologie van Evangelische voorgangers?	35
	Bijlagen	38
	Bijlage 1, Op weg naar een typologie van evangelische kerken in Nederland	38
	Bijlage 2, Overzicht soorten gemeente in onderzoek	41
	Bijlage 3, Overzicht stellingen: gemiddelde en spreiding	42
	Bijlage 4: Achtergronden verschillen bij stellingen	46

Inleiding

Voor u liggen de resultaten van een onderzoek naar het functioneren van 'de evangelische voorganger'. Dit onderzoek werd in 2007-2008 uitgevoerd in het kader van het lectoraat Gemeenteopbouw. De Evangelische beweging heeft via onderzoeken van Stoffels, Vellinga en Boersema duidelijk gezicht gekregen. Toch is er weinig bekend over het functioneren en de opvattingen van evangelische voorgangers. In Nederland is tot op heden nog nooit een empirisch onderzoek naar 'de evangelische voorganger' gedaan. We zijn blij dat hier nu in voorzien wordt. Deze rapportage omvat een beschrijving van de gevonden data.

De uitkomsten zullen onder meer dienst doen om de voorgangersopleiding(en) in Nederland, in het bijzonder aan de CHE, van de nodige gegevens te voorzien om met haar onderwijsprogramma's beter bij de actuele situatie van de evangelische voorganger aan te sluiten. Daarnaast zullen de resultaten worden verwerkt in een bredere analyse van de typologie van de Evangelische Beweging in haar geheel wordt gemaakt vanuit het lectoraat van de CHE en het onderzoek aan de CERT (VU). Hierover wordt door de auteurs de komende tijd gepubliceerd in enkele tijdschriften.

Op basis van de eerste uitkomsten van dit onderzoek schreef Stefan Paas (lector gemeenteopbouw CHE) in *Idea* (febr. 2009) dat de evangelische voorganger net een gewone dominee is: "een zwaar belast schaap met vijf poten". "Deze zware belasting, de versnippering van taken en de naar binnen gekeerdheid van de leider komen overeen met het profiel van de predikant in andere, niet-evangelische kerkgenootschappen." Tegelijkertijd moeten we constateren dat de evangelisch voorganger op veel onderdelen het herkenbaar, eigen profiel heeft. Enkele kenmerken van de evangelisch voorgangers anno 2008 zijn:

- het zijn veelal een (gehuwde) mannen;
- een groot deel (47%) was hiervoor lid van een of meer andere kerken;
- velen zijn hoog opgeleid, maar slechts een deel heeft een 'gedegen theologische scholing' gotten
- velen werken parttime (45% minder dan 4 dagen per week en 18% zelfs alleen als vrijwilliger);
- feitelijk werken zij bijna tweemaal zoveel tijd als waarvoor ze aangesteld zijn (gemiddeld 90% overwerk).

Theologisch-inhoudelijk valt op dat er sprake is van een veelkleurig geheel, als het gaat om theologische accenten. Tegelijk is er ook een grote mate van overeenstemming als het gaat om persoonlijk geloofsleven, concentratie op Christus, missionaire roeping, heiliging liturgische vrijheid en dergelijke. Ook op het terrein van de Bijbelvisie (de richtsnoer), geestesgaven en openheid voor de cultuur lijkt men het op vele hoofdzaken eens te zijn. Daarbinnen is er wel een grote variatie in opvattingen als men de visie concreet gaat maken. Dan komen er forse verschillen voor op terreinen van Bijbelvisie (letterlijk nemen van Bijbelteksten, onjuistheden in de Schrift) en kerkvisie (plaats van de doop, spreken in tongen, geloofsafval, zondaar blijven).

Als 'bijproduct' van dit onderzoek valt ook meer te zeggen over de feitelijke ontwikkeling van de betrokken evangelische gemeenten. Deze voorgangers staan in gemeenten die:

- zichzelf verschillend profileren (vooral: evangelisch, charismatisch of pinkster);
- qua regionale spreiding niet sterk afwijken van andere protestantse gemeenten;
- gemiddeld genomen licht groeien;
- vaak relatief jong zijn (meer dan een derde is ontstaan na 1989);
- zowel heel kleine, als heel grote gemeenten kunnen zijn;
- verschillen in de mate waarin zij een regionale functie vervullen.

Wij hopen dat al deze gegevens u helpen bij uw zicht op evangelische voorgangers en kerken in Nederland.

1 Wat zijn Evangelische voorgangers?

1.1 De onderzochte doelgroep

De Evangelische beweging omvat een bont palet van kerkelijke stromingen. Boersema geeft hiervan als werkdefinitie¹:

“A movement in Protestant circles where people feel drawn to testify in word and deed about a personal conversion, in which Jesus Christ occupies a central place, for whom the Bible is the most important guidebook for their life, and for whom the work of the Holy Spirit is indispensable.”

In ons onderzoek hebben wij getracht de evangelische beweging in haar breedte te benaderen: evangelischen, baptisten, charismatischen en pinksterbeweging. De evangelische stroming binnen de Protestantse kerk van Nederland of binnen andere protestantse of katholieke contexten zijn niet binnen het onderzoek betrokken. Omdat wij ons richten op het functioneren van voorgangers staat de context van kerken en gemeenten centraal. Wij hebben met het oog hierop gewerkt met drie soorten informatiebronnen:

- Informatie van kerkgenootschappen en samenwerkingsverbanden van gemeenten, die nadrukkelijk zijn uitgenodigd voor deelname aan dit onderzoek²;
- Adressen gemeenten uit de Gele Gids (2008);
- Aanvullend onderzoek op internet naar adresgegevens van voorgangers van gemeenten.

In totaal hebben 180 voorgangers meegewerkt aan dit onderzoek. Niet iedereen heeft alle vragen ingevuld. Uiteindelijk blijft er een groep van 127 personen over voor onze analyse.

Deze groep lijkt een redelijk goede afspiegeling vormen van het totale beeld van de evangelische beweging. Het is een gevarieerde groep. Onafhankelijke evangelische gemeenten en baptistengemeenten (iets meer dan de helft hiervan is bij de unie, vele anderen via ABC-gemeenten) vormen de grootste groepen hierbinnen. Pinkstergemeenten zijn enigszins ondervetegenwoordigd³.

De identiteit van gemeenten

Een eerste onderzoeksthema was de identiteit van de gemeente die de voorganger dient. Hiervoor hebben we een vijfdeling gekozen, die aansluit op de meest gebruikelijke indeling binnen de breedte van de Evangelische wereld. Wat zouden de beste roepnamen kunnen zijn. Wij kozen voor de volgende namen:

- pinkstergemeente, aansluitend bij de traditie van de Pentecostal movement (vanaf 1907), waaronder ook volle evangeliegemeenten worden gerekend;
- baptistengemeente, aansluitend bij deze familienaam die vanaf 1845 in Nederland voorkomt;
- evangelische gemeente, die een brede categorie aan vrije gemeenten omvang en de nadruk legt op ongebondenheid, ook al is een gedeelte verenigd in de zgn. ABC-kerken;
- methodisten, die in de traditie van John Wesley staan en waartoe over het algemeen Leger des Heils en Nazareners worden gerekend;
- charismatische gemeenten, waarin ruimte wordt geboden voor gemeenten die binnen de zgn. ‘derde golf’ van de Pinksterbeweging redelijk nieuw zijn (vanaf jaren ’70) en zich niet direct verbinden met pinkster of evangelisch. Hierop wordt elders in dit rapport nog nader ingegaan.

¹ P.R. Boersema, “The Evangelical Movement in the Netherlands”. In: E. Sengers (ed.) *The Dutch and their Gods*. Hilversum, 2005, p. 163.

² Wij hebben de grootste kerkgenootschappen waarmee de opleiding GPW van de CHE relaties mee heeft uitgenodigd om te participeren in dit onderzoek. Dat biedt de mogelijkheid rechtstreeks voorgangers in deze kring te benaderen. Niet allen hebben tijdig hun besluitvorming hierover afgerond. Helaas heeft de Bond van Vrije Evangelische Gemeenten hier niet positief op beslist, zodat deze categorie buiten het onderzoek bleef.

³ De Pinkstergemeenten (waarbinnen het VPE met 125 gemeenten en 200 voorgangers de grootste groepering vormen) zijn ondervetegenwoordigd in dit onderzoek omdat het VPE niet rechtstreeks betrokken werd bij dit onderzoek. De VPE is allereerst op Azusa hogeschool georiënteerd en niet op de CHE. Alle voorgangers uit deze kring komen via de adressen uit de Gele Gids, waarin zij overigens wel goed vertegenwoordigd zijn. Een vervolgonderzoek onder de VPE-gemeenten lijkt gelet op de verschillen die later blijken en de omvang van de VPE zeker relevant.

Gevraagd naar de identiteit van de eigen gemeente zien we dat de etiketten ‘evangelisch’ en ‘baptisten’ het meest wordt gekozen (ca. 30%). Daarnaast behoort 13% tot het type Pinkster-gemeente. Bij de categorie “anders” zitten vooral een aantal gemeenten die zich, als Kerk van de Nazarener of als Leger des Heils juist niet willen indelen bij evangelisch of methodistisch. Dit komt voor bij een-derde van deze typen gemeenten. Er is hier dus ‘angst voor een etiket’ aanwezig.

Omdat wij ook hebben nagezocht in welke mate er sprake is van vrije gemeenten en in welke mate er aansluiting was bij een landelijk verband. Dat laatste was in absolute zin aan de orde bij methodisten (LdH, KvdN) en baptisten (ABC, UBG). Bij Pinkstergemeenten en Charismatischen ligt dit relatief laag.

De variatie qua identiteit is ook helder bij de uitkomsten van dit onderzoek.

Binnen de ABC-kerken, de in 2006 ontstane Alliantie van (vrije) Baptisten en Cama-gemeenten, typeert 50% van de voorgangers de eigen gemeente als ‘Baptistisch’ en 50% als “Evangelisch”, wat goed te begrijpen is vanuit de herkomst van gemeenten in deze alliantie. Andere kerkgenootschappen vertonen ook intern identitaire verschillen. Zowel binnen het Leger des Heils als binnen de Kerk van de Nazarener komt, naast een deel dat niet wil kiezen, een meerderheid die zichzelf als ‘methodist’ beschouwt voor en een minderheid die zich meer als ‘evangelisch’ ziet.

Tabel: Welke identiteitsomschrijving is het meest op uw gemeente van toepassing?

(N = 127)

		Percentage daarvan dat is aangesloten bij een denominatie	
Zelftypering	Percentage	%	Toelichting: betrokken ‘denominaties’:
Pinkstergemeente	13	44	Naast VPE deden veel volle evangeliegemeenten mee, die geen lid zijn
Charismatische gemeente	9	46	Idem
Baptistengemeente	29	97	Unie van Baptistengemeente
Evangelische gemeente	31	63	Hierin zitten w.s. vooral leden van ABC als ook VPE-gemeenten, Leger des Heils en kleinere samenwerkingsverbanden ⁴ .
Methodisten	9	100	Leger des Heils / Kerk van de Nazarener
Anders, nl.	9	82	Leger des Heils / Kerk van de Nazarener
Totaal	100 %	74	

Uitgesplitst naar de onderzochte kerkelijke adresbestanden (ABC kerken, Kerk van de Nazarener, Leger des Heils, Unie Baptistengemeenten en de zgn. Overige Voorgangers⁵) kunnen we ook nog aangeven hoe

⁴ Er is alleen gevraagd of men tot een denominatie behoort, niet tot welke. Van het deelbestand ‘overige voorgangers’ is de denominatie niet te achterhalen. Bij overigen horen in ieder geval de Kerk van de Nazarener. Verder zouden er bijv. ook leden in kunnen zitten van Bethel Pinksterkerken, Rafael Nederland, Vineyard Benelux, Evangeliegemeenten Open Deur, Levend Woord gemeenten, enz. De evangelische wereld bestaat niet uit vele zelfstandige gemeenten, maar zij kent ook veel kleine samenwerkingsverbanden. Zie voor de stichting van een nieuwe Vineyard gemeente, incl. de grote rol van de voorganger daarbij: P.G.A. Versteeg, Draw me Close. An Ethnography of Experience in a Dutch Charismatic Church. Amsterdam, 2001.

⁵ Deze categorie betreft voorgangers die via de adressen van de Gele Gids zijn bereikt.

de samenhang is tussen zelfomschrijving en denominaties⁶. De categorie 'Overige voorgangers' (bereikt vanuit de Gele Gids) is verdeeld over bijna alle soorten identiteit.

1.2 Respons en populatie

In dit onderzoek hebben we samengewerkt met een aantal kerkgenootschappen die hun adresbestand beschikbaar stelden. Dit waren de Unie van Baptistengemeenten, de ABC-kerken, Kerk van de Nazarener en het Leger des Heils. Binnen deze kerkgenootschappen is een respons te zien die varieert tussen 24-47%. Deze respons is redelijk vergelijkbaar met de voorgangers die rechtstreeks uit de Gele Gids zijn gehaald (32%). Uiteindelijk komt de respons, zover die berekend kan worden, op 34% uit.

Dit is in absolute zin niet hoog, maar gelet op de omvang van het onderzoek en de gebruikte methode (digitaal enquêteren) met het beschikbare aantal respondenten een redelijk resultaat.

Tabel 2: Respons per categorie

	aantallen	respons	% respons
Unie van Baptisten Gemeenten	63	22	35%
ABC kerken	47	22	47%
Leger des Heils	71	17	24% ⁷
Kerk van de Nazarener	19	9	47%
Voorgangersbestand CHE (uit Gele gids)	82	26	32%
Subtotaal kerken/gemeenten	282	96	34%
Overige voorgangers Gele gids ⁸		84	
Totaal		180	

Om de vele niet bij een landelijk verband aangesloten voorgangers te kunnen bereiken is op basis van het adresmateriaal van de zgn. Gele Gids (jaarlijkse uitgave van Stichting Opwekking met evangelische adressen) contact gezocht met gemeenten om een specifiek voorgangersbestand aan te leggen. Niet alle gemeenten reageerden door toezending van een mailadres van hun voorganger.

Voorgangers wiens mailadres bekend was, zijn apart benaderd. Verder is mailcontact gezocht met een brede groep van evangelische gemeenten waarvan de voorganger niet bekend was. Vanuit deze categorie een grote groep voorgangers in het onderzoek aanwezig. Over deze laatste categorie kan niets met zekerheid gezegd worden qua respons.

⁶ Identiteitsomschrijving in relatie tot onderzochte denominaties (in absolute aantallen):

Categorieën:	Welke identiteitsomschrijving is het meest op uw gemeente van toepassing?						Totaal
	Pinkster-gemeente	Charismatische gemeente	Baptisten-gemeente	Evangelische gemeente	Methodisten	Anders, nl.	
ABC kerken	0	0	11	11	0	0	22
Kerk van de Nazarener	0	0	0	2	4	3	9
Leger des Heils	0	0	0	4	8	5	17
Overige Voorgangers	16	11	4	23	0	3	57
Unie Baptistengemeenten	0	0	22	0	0	0	22
Totaal	16	11	37	40	12	11	127

⁷ Deze lage respons wordt mogelijk veroorzaakt doordat binnen deze doelgroep de afzender (CHE) misschien niet door ieder een even belangrijk gevonden wordt.

⁸ Het ontstaan van deze restcategorie is als volgt te verklaren: In totaal zijn uit de Gele Gids 460 adressen van gemeenten gehaald. Op basis van mailcorrespondentie zijn hieruit 84 voorgangers naar voren gekomen, die als zodanig werden geregistreerd. Alle andere gemeentecontacten werden aangeschreven, met het verzoek de enquête (zondig) aan hun voorganger door te zenden. Deze 376 adressen leverden dus een respons van 84 op (22%). Dit is waarschijnlijk een te laag percentage omdat er ook gemeenten tussen zitten zonder voorganger. Daarom wordt als het gaat om de berekening van de totale omvang van de evangelische beweging ervoor gekozen deze 84 te laten staan voor een iets hogere (25-30%) respons.

Op grond van de onderzoeksgegevens kan ook een schatting gemaakt worden van de totale omvang van de doelgroep.

Het totaal van niet-gebonden voorgangers kan worden geschat op ca. 300 personen⁹. Samen met de 282 direct benaderde voorgangers kunnen wij zeggen dat het in dit onderzoek gaat om ca. 600 evangelische voorgangers. Zij zijn afkomstig uit een groot aantal typen gemeenten. Zij zijn verspreid over ca. 24 kerkelijke groeperingen. Zie bijlage 2, voor een ruwe indeling.

Bij de uitwerking is ervoor gekozen uiteindelijk in dit rapport in te gaan op de respondenten die de gehele enquête hebben ingevuld. Dit is een groep van 127 personen, die qua samenstelling naar responsgroep relatief weinig afwijkt van de totaalgroep van 180.

Vervolgonderzoek richt zich op 127 voorgangers

Bij de vervolganalyse zullen we alleen de voorgangers betrekken die alle vragen over hun gemeente en de stellingen hebben ingevuld. Dit betreft een groep van 127 voorgangers, die redelijk is verspreid over alle onderzochte categorieën. Over de verschillende doelgroepen kan het volgende worden gezegd:

Tabel 3: Verschillen in responsgroepen (vervolgonderzoek versus totaal aantal respondenten)

	aantal	percentage	Vergeleken met totaalgroep respondenten:
Overige voorgangers (uit gele gids)	57	45%	Dit aantal ligt duidelijk lager (was 52%)
Unie van baptisten gemeenten	22	17%	Gelijk (17%)
ABC kerken	22	17%	lets meer vertegenwoordigd (was 13%)
Kerk vd Nazarener	9	7%	Gelijk (7%)
Leger des Heils	17	13%	lets meer vertegenwoordigd (was 11%)
totaal	127	100%	(oorspronkelijk N=180)

In dit overzicht komt naar voren dat één categorie daarbinnen minder is vertegenwoordigd, nl. de Overige voorgangers. Dit duidt erop dat deze categorie relatief het sterkst vervuld is, doordat ook vrijwilligers of oud-voorgangers hierin kunnen staan. De meesten vallen al vanaf vraag 7 af.

⁹ Als we uitgaan van een respons van 25-30% uit deze totaalgroep, ligt het aantal voorgangers (uitgaande van 96 respondenten) op 280-336 personen.

Daarnaast dient mogelijk nog een ondervertegenwoordiging vanuit de VPE in het onderzoek te worden. Wij doen dit niet omdat in de lijst van de Gele Gids ook zeer veel Pinkstergemeenten genoteerd staan en op dat gebied al een correctie op het aantal is doorgevoerd.

2 Een eerste beeld van de voorgangers

Dit hoofdstuk vooral tekstueel aangepast en de data opgenomen die het meest actueel zijn. Dus geheel 'vernieuwd'

Voor een eerste beeld van de evangelische voorgangers letten we vooral op drie aspecten, nl. het betrekkelijk lage aantal vrouwelijke voorgangers, dat bijna alle voorgangers gehuwd zijn, hun leeftijden en de manier waarop met al dan niet betaald werk heeft als voorganger. Daarnaast worden ook nog andere achtergrondgegevens gepresenteerd in dit hoofdstuk.

Binnen deze doelgroep gaat het om 91% mannen en 9% vrouwelijke voorgangers. Vrouwelijke voorgangers zijn vooral te vinden in de methodistische en de pinkstergroeperingen. Wij zullen later nog zien dat hier slechts in weinig gevallen een geloofsprincipe aan ten grondslag lijkt te liggen.

Tabel 4: Vrouwelijke voorgangers, per stroming

	aantal	%	Totaal voorgangers
Pinkstergemeente	3	19%	16
Charismatische gemeente	0	0	11
Baptistengemeente	0	0	37
Evangelische gemeente	2	5%	40
Methodisten	3	25%	12
Anders, nl.	3	27%	11
Totaal	11	9%	127

Van de onderzochte voorgangers is 97% gehuwd. Dit is erg hoog vergeleken bij de Nederlandse bevolking, waarbinnen 55% van de volwassenen tussen 20 en 65 jaar gehuwd is¹⁰.

Een groot deel van de voorgangers heeft eerder behoord tot een ander kerkgenootschap. Bijna 50% is ooit lid geweest van een andere protestantse kerk. Nader beschouwd zijn daar opvallend veel ex-gereformeerden onder:

- 28x De gereformeerde kerken (synodaal) (54%)
- 17x De Nederlandse Hervormde kerk (33%)
- 7x Christelijk gereformeerd of vrijgemaakt (13%)

Tabel 5: Bent u eerder lid van een ander(e) kerk(genootschap) geweest?

		Percentage
	Nee	27
	Ja, Katholiek	6
	Ja, Protestants	47
	Ja, Evangelisch / Pinkster	21
	Totaal	100

¹⁰ CBS-Statline, Bevolking op 1 januari; leeftijd, geslacht, burgerlijke staat, per 1.1.2008 (hiernaast was 35% ongehuwd en 8,5% gescheiden en 1,5% verweduwd). Deze 55% is redelijk goed vergelijkbaar met de voorgangersgroep, waarvan de leeftijd tussen 23 en 73 ligt.

De overstap binnen de evangelische kring betreft veel kleinere aantallen. Binnen dit totaal worden 24 kerken genoemd, waaronder 4x Pinkstergemeente en 3x Leger des Heils, Evangelische gemeente en Baptist.

Als we de herkomst vanuit andere kerkgenootschappen uitsplitsen naar identiteit, zien we de volgende opvallende zaken:

- Er is een opvallend groot aantal ex-katholieken onder de Pinkstervoorgangers.
- Charismatischen en vooral methodisten zijn het minst van gemeente/kerk veranderd.
- Baptisten en evangelische voorgangers komen het meest uit pinkster/evangelische gemeenten.
- Onder de Evangelische en Charismatische voorgangers komen relatief de meeste voorgangers uit een Protestantse kerkverband.

Tabel 6. Eerder lid geweest van ander kerkgenootschap, per identiteit

NB. hoogste percentage(s) per kerkgenootschap van herkomst grijs gemaakt.

	Bent u eerder lid van een ander(e) kerk(genootschap) geweest?				Totaal	Totalen
	Nee	Ja, Katholiek	Ja, Protestants	Ja, Evangelisch / Pinkster		
Pinkstergemeente	17%	25%	42%	17%	100%	12
Charismatische gemeente	36%	0%	55%	9%	100%	11
Baptistengemeente	32%	3%	35%	30%	100%	37
Evangelische gemeente	11%	3%	63%	24%	100%	38
Methodisten	60%	10%	20%	10%	100%	10
Anders, nl.	32%	5%	47%	16%	100%	19
Total	27%	6%	47%	21%	100%	127

Qua leeftijd valt te constateren dat er een redelijke verdeling is tussen de drie te onderscheiden leeftijdsklassen. Het aantal jongeren is vrij beperkt (10% is jonger is dan 34 jaar). De gemiddelde leeftijd ligt op 48 jaar. Het zwaartepunt ligt tussen 45 en 55 jaar zit. De oudste 10% zit in de leeftijdsfase vanaf 60 jaar. Dat is relatief jong. Bij de Protestantse Kerk in Nederland is dit ongeveer 30%¹¹. Het gemiddelde ligt op 48 jaar, met een spreiding van 23 tot 73 jaar.

Tabel 7: Leeftijdsverdeling voorgangers

		Aantallen	Percentage
Valid	Tot 45 jaar	45	35,4
	45 tot 55 jaar	45	35,4
	55 jaar en ouder	37	29,1
	Total	127	100,0

Wie zijn onderzocht?

Tot slot een analyse van de variatie die binnen de onderzochte doelgroep voorkomt. Niet ieder die meedeed zegt werkzaam te zijn als voorganger. Van respondenten (180 personen) zegt 14% zegt niet werkzaam te zijn als voorganger (25 personen). Anderen werken wel als zodanig, maar doen dit niet in een betaalde baan (21 personen).

¹¹ Rapport Pastor in beweging, Utrecht, september 2006. Zie

[http://www.pkn.nl/site/uploadedDocs/Rapport_Brede_Studiecomm_2e_rapport\(1\).pdf](http://www.pkn.nl/site/uploadedDocs/Rapport_Brede_Studiecomm_2e_rapport(1).pdf)

Er is klaarblijkelijk een grijs gebied binnen de groep van voorgangers, nl. van mensen die:

- zich geen voorganger noemen en ook geen uren maken (21 personen van de 180)
- zich wel voorganger noemen, maar geen aanstelling hiervoor hebben (20 personen), maar er wel daadwerkelijk tijd aan besteden, dus dit als vrijwilligerstaak hebben.

Van deze groep valt te constateren dat velen afvallen bij het invullen van de vragenlijst. Zij beginnen wel, maar stoppen hier snel mee, waarschijnlijk omdat zij merkten dat zij feitelijk buiten de doelgroep vielen.

Uiteindelijk blijven er 127 respondenten over die in de analyse van ons onderzoek zijn betrokken. Zij hebben de volledige vragenlijst ingevuld en beschouwen zichzelf als voorganger. In deze categorie is uiteindelijk een groep van 18% aanwezig die het voorgangerschap als vrijwilligerstaak vervult.

3 Een overvolle werkweek

Weinig voltijdse banen

Er werken, zoals we zagen, redelijk veel voorgangers als vrijwilliger (18%). Uit de analyse van aanstellingen blijkt verder nog een groep van 26% echt parttime te werken (minder dan 32 uur per week). Daarnaast werkt 51%

Deze categorie 'meer dan 40 uur' ontstaat door optellen van werk als voorganger en een (parttime) baan ernaast buiten de gemeente. Een deel van de voorgangers heeft hiernaast nog een andere baan (39%). Het betreft hier een grote variatie aan banen, waarbij een minderheid (ca. 15% van deze groep) dit ook in de sfeer van een theologisch/geestelijk beroep heeft liggen. Van deze groep met 'een andere baan' doet 35% het voorgangerswerk als vrijwilliger.

Van het totaal aan voorgangers heeft 26% een 2^e betaalde baan. Dit komt vooral, maar niet uitsluitend, voor bij parttime voorgangers. Ook 1 op de 9 fulltime voorgangers heeft er nog een andere betaalde baan naast.

Tabel 8. Hoeveel uur werkzaam per week

	Frequentie	Percentage
0 uur	23	18,1
4-12 uur	8	6,3
16-20 uur	12	9,4
24-30 uur	13	10,2
32-38 uur	9	7,1
40 uur	53	41,7
48-90 uur	9	7,1
Total	127	100,0

Nadere analyse van het parttime werken

Binnen de verschillende kerkelijke stromingen komen grote verschillen voor:.

- Pinkstervoorgangers werken vaak (44%) onbetaald en slechts een heel klein deel heeft een fulltime baan in de gemeente.
- Ook in de evangelische gemeenten komt ongeveer een kwart 'onbetaalde voorgangers' voor.
- Charismatischen en vooral Methodisten kennen veel fulltime voorgangers

% parttime werk per stroming	Pinkster gemeente	Charismatische gemeente	Baptisten gemeente	Evangelische gemeente	Methodisten	Anders, nl.	Gem.
0 uur	44	9	11	23	0	9	18
1 tot 16	6	0	8	6	0	9	6
16 tot 24	6	9	11	13	0	9	9
24 tot 32	13	9	8	10	17	9	10
32 tot 40	13	0	8	5	0	16	7
40 of meer	18	73	54	43	83	48	50
% 1 tot 32 uur	25	18	27	29	17	27	25
% 32% of meer	31	73	62	48	83	64	57

Verder komen kleine banen (tot 32 uur) bij alle richtingen ongeveer evenveel voor. Hier zal de voorganger er dus in de regel een tweede baan hebben. Gelet op het redelijk hoge opleidingsniveau zou dat ook kunnen leiden tot gezondheidsklachten e.d. Hier zijn geen vragen over gesteld.

Bij een expertmeeting over de eerste resultaten kwam de gedachte naar voren dat mogelijk regelmatig wordt gekozen voor een aanvullende functie met weinig hoofdarbeid (bijv. postbode), zodat de energie uit kan gaan naar de voorgangersfunctie.

De feitelijke werktijd en keuzen daarbinnen

De verhouding tussen betaald werk en feitelijke werktijd loopt fors uiteen. Een eerste indicatie ligt in het gegeven dat de feitelijke werktijd 60% meer dan de tijd waarvoor men is aangesteld. Zie tabel 8. Naast de vraag “Hoeveel uur werkt u feitelijk gemiddeld per week voor uw werk?” is ook per taakveld gevraagd hoeveel uur men daar gemiddeld per week aan besteedt. Wanneer de respondenten gaan specificeren hoeveel uur zij aan de verschillende onderdelen werken, levert dit uiteindelijk een nog veel hogere werktijd , zodat wij constateren dat men gemiddeld 90% meer werkt dan het aantal uren waarvoor men is aangesteld.

Tabel 9: verhouding tussen aanstelling en feitelijke werktijd (N=127)

27,3	Voor hoeveel uur bent u aangesteld (gemiddelde)
43,6	Gemiddeld aantal uren p.w. : opgave in 1 ^e instantie
52,0	Gemiddeld aantal uren p.w., bij specificatie van werk (zie volgende tabel)

Een uitsplitsing naar taakvelden van de voorganger levert ook een mooi perspectief op. In volgorde van hoog naar laag komen uit het onderzoek de volgende taken naar voren:

Tabel 10: Specificatie van de invulling van de weektaak (N= 127)

In uren per week	Gemiddeld percentage van de weektaak	Taakvelden van voorgangers
9,1	18%	Eredienst
7,7	15%	Pastoraat
6,6	13%	Organisatie, bestuur en beleid
5,5	11%	Spiritualiteit, meditatie, gebed
5,2	10%	Vorming en toerusting
4,6	9%	Studie en bezinning
3,6	7%	Publiciteit en administratieve zaken
3,2	6%	Catechese
2,7	5%	Missionair werk, diaconaat en oecumene
2,0	4%	Bovenplaatselijk werk
1,8	3%	Representatieve activiteiten

Binnen het takenpakket valt op dat de voorganger vaak daadwerkelijk ook op alle onderscheiden terreinen bezig is. Inhoudelijk zijn de taken voor eredienst, pastoraat en vorming en toerusting omvangrijk (samen 43% van de werktijd).

Als we de categorieën spiritualiteit en bezinning samen nemen (gemiddeld 20%) is deze zeker ook substantieel te noemen. Organisatie en administratie samen vragen ook 20% van de werktijd.

De werkgebieden catechese/onderwijs en missionair werk krijgen relatief weinig aandacht. Vooral dat laatste is opmerkelijk. Hieruit lijkt de conclusie te trekken dat de voorganger in zijn taak vooral naar

binnen gericht is¹². De voorganger is hier feitelijk alleen indirect op gericht (via prediking en onderwijs) en lijkt relatief weinig zelf actief in de uitvoering.

Opmerkelijk is ook dat de tijd voor spiritualiteit (incl. meditatie en gebed) hoger ligt dan studie/bezinning in het algemeen. Dit lijkt te passen bij het profiel van persoonlijke spiritualiteit onder evangelischen¹³.

Wanneer we de cijfers anders groeperen kunnen we mogelijk komen tot andere inzichten:

- door de taken voor catechese (onderwijs) en toerusting samen nemen (samen 16%) kunnen we concluderen dat een voorganger een aanzienlijke taak heeft op het terrein van toerusting/onderwijs;
- aan organisatie, administratie, bovenplaatselijk werk en representatie samen wordt 27% van de werktijd besteed. De inhoudelijke taken vragen 54% van de weektaak. Wanneer we daarnaast de tijd voor spiritualiteit, studie en bezinning (20%) zien valt te concluderen dat de verdeling inhoud-organisatie kan worden geschat op een verhouding van 7:3.

Dit wordt samengevat in tabel 11, waarin de taakvelden zijn geclusterd tot vijf hoofdcategoriën

Tabel 11: Specificatie van de invulling van de weektaak (N= 127)

In uren per week	Gemiddeld percentage van de weektaak	Taakvelden van voorgangers
9,1	18%	Eredienst
7,7	15%	Pastoraat
11,1	21%	Educatie en missionair
10,1	20%	Spiritualiteit en bezinning
14,4	27%	Organisatorische zaken

Nadere analyse van de omvang van banen en werkdruk

Binnen charismatische gemeenten en methodisten komen relatief veel fulltime betaalde banen voor (ca. 70%), bij anderen ligt dat veel lager, teruglopend tot 17% bij pinkstergemeenten. Bij baptisten is dit 47% en evangelische gemeenten 29%.

Het overwerk lijkt redelijk evenredig verdeeld. Uitgaande van een werkweek van 55 uur of meer komt dit voor bij 45-50% van charismatischen en methodisten, terwijl de andere categorieën op 25% zitten. Met 42% zit de categorie 'overigen' ook hoog.

Nader analyse van invulling weektaak, per identiteit

De tijdbesteding is ook niet overal gelijk. Hieronder de uitkomsten op een aantal taken, waarbij is ingekleurd wat er uit springt, meestal hoger dan gemiddeld, soms lager dan gemiddeld. Voorgangers uit:

- Pinkstergemeenten besteden minder tijd aan de eredienst, maar meer aan missionair werk, spiritualiteit en studie;
- Charismatischen en methodisten besteden vrij veel tijd aan organisatie en beleid;
- Baptisten en evangelische scores steeds heel gemiddeld;
- Charismatischen scores hoog bij vorming en toerusting, een redelijke omvang van spiritualiteit (5-9 uur) en laag voor pastoraat.

¹² Dat relatief weinig tijd aan missionair werk wordt besteed is wel een opvallende uitkomst. Dezelfde voorgangers onderschrijven breed de stelling "Een gemeente moet in al haar geledingen erop uit zijn om 'het verlorene' te zoeken en van Jezus Christus te vertellen" (score gemiddeld 4.4 op een schaal van 1 tot 5). De voorganger lijkt hier vooral indirect bij betrokken te zijn (via zijn toerustende taken).

¹³ Een enkele illustratie hierbij uit de open antwoorden:

"met name de gebedstijden en persoonlijke studie liggen buiten mijn werkuren (stille tijd). verder is het goed om te weten dat mijn focus vooral ligt op onderwijs zondagsdienst, toerusten verschillende leiders en bestuur."

"Gebed, bezinning is geen werk, maar persoonlijke devotie; dus extra boven de (ongeveer) 40 uur."

"Stille tijd, persoonlijke Bijbelstudie en gebed doe ik meestal elke dag, vanaf 3 uur 's nacht tot 6 uur soms tot in de ochtenduren; hangt er van af. Elke dag is anders. Met soms uitzonderingen."

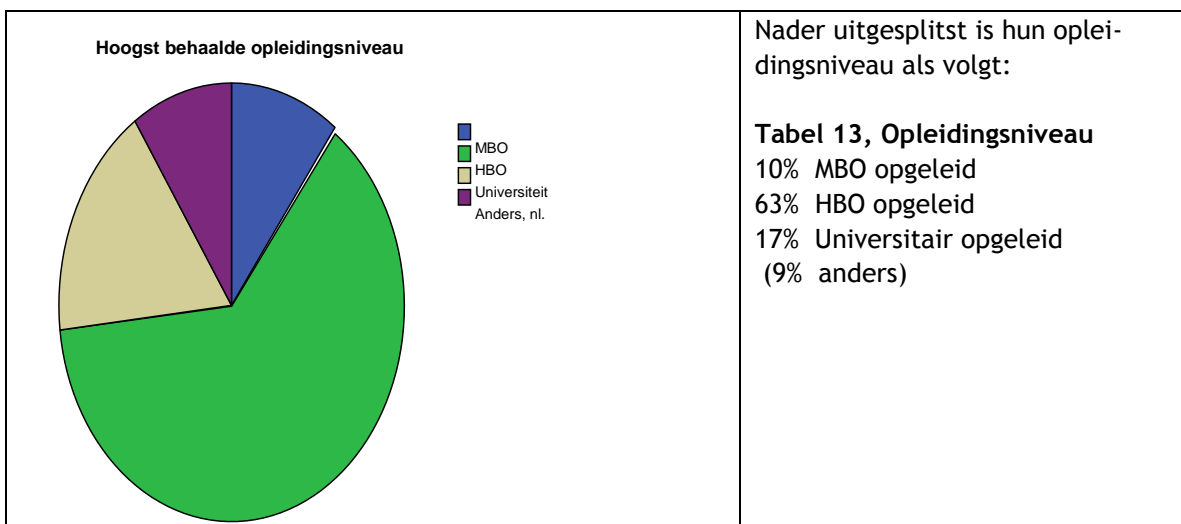

Tabel 12: Hoge scores op bepaalde taakvelden, per identiteit

	Pinkster gemeente	Charismatische gemeente	Baptisten gemeente	Evangelische gemeente	Methodisten	Anders, nl.	Gem.
10 uur of meer Eredienst	25	45	46	34	40	53	41
8 uur of meer Pastoraat	42	18	46	29	50	53	39
5 uur of meer Vorming/toer.	50	64	38	34	30	42	40
4 uur of meer Miss.werk etc.	58	27	19	21	50	37	29
6 uur of meer Organ/beleid	42	64	35	32	70	42	41
5 uur of meer Spiritualiteit etc.	67	73	38	50	50	63	52
10 uur of meer Spiritualiteit	42	27	0	5	20	32	14
5 uur of meer Studie/	58	45	24	39	30	58	39

Het opleidingsniveau van de voorgangers

Qua opleidingsniveau heeft 72% de voorgangers een opleiding op HBO of universiteit.

Veelal gaat het hier niet om hun theologische opleiding. De uitspraak “Ik heb een gedegen theologische opleiding” is door 64% gekozen, dus door 36% niet.

Onder de groep zonder grondige theologische opleiding zien we een verband met algemeen opleidingsniveau: relatief veel MBO-ers, terwijl universitair opgeleiden ook veelal grondig theologisch geschoold zijn.

Tabel 14. Achtergronden naar soorten opleiding

		Wat is uw hoogst behaalde opleiding?				Totaal
		MBO	HBO	Universiteit	Anders, nl.	
Welke opleiding-een grondige theologische opleiding gevolgd?	JA	31%	68%	82%	42%	64%
	NEE	69%	33%	18%	58%	36%
Totaal		100,0%	100%	100%	100%	100%

Nadere analyse toont dat:

- binnen de Kerk van de Nazarener, ABC-kerken en Baptistenvoorgangers over het algemeen een grondige theologische opleiding gebruikelijk is (10-20% niet). Binnen Leger des Heils en Overige voorgangers is dit veel minder. In de laatste categorie komen ook relatief de meeste MBO-ers voor (19%);
- regionaal gezien in de regio Noord het gehalte aan theologische opleidingen het hoogst is en in Oost relatief het laagst, wat logisch lijkt samen te hangen met de vele Baptisten in Noord en Leger des Heilsvoorgangers in Oost;
- Dat jongere voorgangers meer theologische scholing hebben genoten dan de oudste categorie: Geen grondige theologische opleiding bij 25% bij de jongste categorie (tot 45 jaar) wat oploopt naar 50% bij de 55+ groep. Blijkbaar is een opleiding meer gewenst of gebruikelijk geworden.

Een nadere analyse van de gevolgde theologische opleidingen (bij 81 personen) toont dat 44% een HBO-opleiding heeft, 20% een WO-opleiding en 36% een overige opleiding. In deze laatste categorie valt o.a. Bijbelinstituut België/Heverlee, ETA, diverse bijbelscholen, meerdere buitenlandse opleidingen en soms de EBS.

4 Het profiel van de gemeenten

In het onderzoek zijn veel vragen gesteld over de gemeente die de voorganger dient. Op deze manier wordt de context van het voorganger zijn zichtbaar. Ook ontstaat een duidelijk beeld over de spreiding van de evangelischen in Nederland en de ontwikkeling die hun gemeenten doormaken. Dit onderzoek vult ook op dit terrein een lacune, omdat over de evangelische gemeenten als geheel nauwelijks onderzoeksgegevens bekend zijn. Het profiel van de evangelische gemeenten wordt hiermee verhelderd.

Zoals de onderzochte voorgangers een redelijke afspiegeling vormen van de doelgroep, mag ook worden aangenomen dat de beschrijving van de gemeenten die zij dienen een redelijke beschrijving biedt van het geheel.¹⁴

Regionale spreiding

De evangelische gemeenten liggen verhoudingsgewijs, ten opzichte van de spreiding van Nederlandse bevolking, vaker in de provincies Zuid-Holland, Flevoland, Friesland en Groningen. In Noord-Brabant en Limburg zijn zij sterk ondervertegenwoordigd. Ook valt de ondervertegenwoordiging in Gelderland en Overijssel op.

Tabel 15. Spreiding gemeenten naar provincie¹⁵

Rangorde naar Omvang	Provincie	Percentage evangelische gemeenten	Percentage inwoners
1.	Zuid-Holland	26%	21%
2.	Noord-Holland	16%	16%
3.	Noord-Brabant	3%	15%
4.	Gelderland	9%	12%
5.	Utrecht	8%	7%
6.	Limburg	2%	7%
7.	Overijssel	4%	7%
8.	Friesland	11%	4%
9.	Groningen	8%	4%
10.	Drenthe	4%	3%
11.	Zeeland	2%	2%
12.	Flevoland	5%	2%
	totaal:	100%	100%

Een indeling naar regio's maakt verschillen op de kerkelijke kaart nog scherper. Evangelische gemeenten hebben hun zwaartepunt in West, Noord en midden Nederland en ondervertegenwoordigd in het Zuiden. Er is duidelijk sprake van een variant in het protestantisme. Vergelijking met de gegevens van de PKN blijkt dat er naast overeenkomsten ook opmerkelijke verschillen zijn (meer Evangelische kerken/gemeenten in West en Noord Nederland, beduidend minder in regio Oost).

¹⁴ Hierbij maken wij uiteraard ook een aantal punten een voorbehoud, zoals al eerder aangegeven: het gaat om een redelijk grote steekproef, maar verschillen zijn op grond van deze aantallen over het algemeen niet statistisch significant te noemen. Verder is er sprake van een ondervertegenwoordiging van Pinkstervoorgangers. Ook zijn de VEG-voorgangers, migrantenkerken en gemeenten zonder voorgangers, zoals huisgemeenten en Vergadering van gelovigen, buiten het onderzoek gebleven.

¹⁵ Wikipedia, opnamedatum 4 november 2008; Onderzoek Evangelische voorgangers, Lectoraat CHE; Notitie Groeiende gemeenten. Inventarisatie stafbureau communicatie SOW (zj), cijfers 2000.

Tabel 16: Spreiding gemeenten naar regio¹⁶

Regio:	Bevolking per regio	Percentage evangelische gemeenten per regio	Percentage PKN
West	37%	43 %	33%
Zuid	24%	8 %	9%
Midden	9%	13 %	13%
Oost	19%	13 %	27%
Noord	10%	23 %	17%
totaal	100%	100%	100%

Een nadere analyse naar spreiding van de identiteiten van de gemeente over de regio's toont ook grote onderlingen verschillen. Pinkstergemeenten en Charismatischen zijn sterk in regio West, Baptisten in regio Noord. Methodisten zijn sterk aanwezig in West en Oost Nederland.

Tabel 17: Spreiding regionale verschillen naar evangelische identiteit

	Regio					Totaal
	West	Zuid	Midden	Oost	Noord	
Pinkstergemeente	73%	9%		9%	9%	100%
Charismatische gemeente	50%	10%	20%	10%	10%	100%
Baptistengemeente	17%	3%	9%	17%	54%	100%
Evangelische gemeente	50%	16%	16%	8%	11%	100%
Methodisten	40%		10%	40%	10%	100%
Anders, nl.	56%	6%	22%	6%	11%	100%
Totaal (regio gemiddelde)	43%	8%	13%	13%	23%	100%

Mate van urbanisatie

De vraag of evangelische gemeenten sterkt in de meer urbane regio's zijn gevestigd komt naar voren uit de weergave van de mate van urbanisatie van de plaats waar gemeenten zijn gevestigd. Urbanisatie wordt hier gemeten aan de hand van inwonersaantallen van de steden waarin gemeenten gevestigd zijn.

Tabel 18. Urbanisatie

Mate urbanisatie	Percentage	Toelichting criteria
Hoog	27,0	Hoog: gemeenten in plaatsen met meer dan 100.000 inwoners ¹⁷
Midden	52,5	Midden: plaatsen tussen ca. 20.000 en 100.000 inwoners.
Laag	20,5	Klein: overige plaatsen
Total	100,0	

Een vergelijkingsgegeven is het percentage inwoners in grote steden. Dit is in Nederland ongeveer 20%, dus duidelijk lager dan het aantal evangelische gemeenten. Ook is de tussencategorie zeer omvangrijk. Er is dus zeker enige mate van concentratie van evangelische gemeenten in stedelijke gebieden. Uitgesplitst naar stroming valt op dat Charismatische gemeenten zeer sterk en Pinkster- en Overige evangelische gemeenten sterk in de grote steden aanwezig zijn. Evangelischen en Methodisten zitten vooral in de middencategorie. Baptistengemeenten komen relatief sterk voor in de niet urbane gebieden, zoals het platteland van Groningen en Friesland.

¹⁶ Noord: Friesland, Groningen, Drenthe. Oost: Overijssel en Gelderland. Midden: Utrecht en Flevoland. West: Noord- en Zuid-Holland. Zuid: Zeeland, Noord-Brabant en Limburg.

¹⁷ http://nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_grote_Nederlandse_steden (opnamedatum 4 november 2008), bron CBS 1 januari 2007.

Tabel 19. Urbanisatie per identiteit

	Urbanisme			Totaal
	Hoog	Midden	Laag	
Pinkstergemeente	36%	46%	18%	100%
Charismatische gemeente	60%	40%		100%
Baptistengemeente	11%	49%	40%	100%
Evangelische gemeente	21%	66%	13%	100%
Methodisten	30%	60%	10%	100%
Anders, nl.	44%	39%	17%	100%
Total	27%	53%	21%	100%

Gemeentekennmerken

Een van de identiteitsaspecten van gemeenten is haar ouderdom, de periode dat de gemeente al bestaat. De antwoordenlijst is één gemeente uit 1845 en bij 11% van de gemeenten blijkt dat zij voor 1900 zijn gestart. Tot 1970 is er een grote spreiding in oprichtingsdata. Dit blijken relatief veel baptisten en methodisten te zijn. Hierna intensiveert de opkomst van gemeenten, de grootste categorie van evangelisch en charismatische achtergrond. Vanaf 1990 domineren de nieuwe pinkstergemeenten en de categorie 'anders'.

Met uitzondering van gemeenten met een methodistische inslag zijn in alle categorieën recent vele gemeenten gesticht. Baptistengemeenten zijn ook relatief minder gegroeid dan anderen.

Tabel 20. Leeftijd van de evangelische gemeenten

	Moment van stichting van de gemeente			Totaal
	Voor 1970	1970-1989	Vanaf 1990	
Pinkstergemeente	8%	33%	58%	100%
Charismatische gemeente	27%	36%	36%	100%
Baptistengemeente	46%	30%	24%	100%
Evangelische gemeente	16%	45%	40%	100%
Methodisten	80%	20%		100%
Anders, nl.	21%	21%	58%	100%
Totaal (gemiddelde)	31%	33%	36%	100%

Een tweede gemeentekennmerk is aansluiting bij een landelijke denominatie (kerkverband). Onder Methodisten en Baptisten is de aansluiting bij een denominatie (bijna) volledig. Voor Evangelische en de categorie Anders is er een tussenpositie (63-74%), terwijl Pinkster- en Charismatische gemeenten in minder dan 50% aansluiting bij een denominatie kennen.

Tabel 21: Is uw gemeente aangesloten bij een kerkelijke denominatie?

Identiteitsomschrijving	Gemeente- bij een kerkelijke denominatie aangesloten?		Totaal
	JA	NEE	
Pinkstergemeente	42%	58%	100%
Charismatische gemeente	46%	55%	100%
Baptistengemeente	97%	3%	100%
Evangelische gemeente	63%	37%	100%
Methodisten	100%		100%
Anders, nl.	74%	26%	100%
Totaal (gemiddelde)	74%	26%	100%

De omvang van de gemeente

De onderzochte voorgangers staan in gemeenten van zeer onderscheiden grootte. Een-derde van het totaal (33%) gaat over gemeenten van 100 leden of minder. Gedeeltelijk komen er ook grote gemeenten voor:

- 16% van de gemeenten hebben 400 leden of meer
- 6% van de gemeenten telt 750 of meer leden (met een top van 1400, 1600, 1730 en 3500 leden).

Uitgesplitst naar kerktypen zijn de Pinkstergemeenten vaak klein van omvang en hebben gemeenten in de categorie Charrismatisch, Anders en Evangelische gemeenten relatief vaak een grote gemeente. De tussencategorieën zijn overal ook goed vertegenwoordigd.

Tabel 22 Uitsplitsing van gemeenten naar grootte en kerktype

		Gemeenteomvang				Totaal
		2 - 99 leden	100 - 199 leden	200 - 599 leden	vanaf 600 leden	
	Pinkstergemeente	58%	17%	25%		100%
	Charismatische gemeente	18%	27%	36%	18%	100%
	Baptistengemeente	19%	41%	35%	5%	100%
	Evangelische gemeente	37%	21%	32%	11%	100%
	Methodisten	30%	30%	40%		100%
	Anders, nl.	37%	21%	21%	21%	100%
Total		32%	28%	32%	9%	100%

Hiernaast is het ook belangrijk in hoeverre gemeenten meer of minder bezoekende gasten (niet-leden) in hun diensten mogen begroeten. We zien een grote spreiding over alle kerktypen. Charismatischen, Pinkstergemeenten en Evangelischen hebben verhoudingsgewijs de meeste gemeenten met een beperkt aantal wekelijkse gasten. Baptisten, Methodisten en Overigen krijgen relatief grotere aantallen gasten per dienst.

Tabel 23 Hoeveel gasten/bezoekers (niet leden) per dienst aanwezig, per kerktype

		Gemeente-aantal bezoekers / niet-leden per dienst				Totaal
		1-15	16-50	51-250	251 of meer	
	Pinkstergemeente	42%	33%	25%		100%
	Charismatische gemeente	46%	27%	18%	9%	100%
	Baptistengemeente	22%	43%	22%	14%	100%
	Evangelische gemeente	40%	26%	24%	11%	100%
	Methodisten	20%	30%	40%	10%	100%
	Anders, nl.	26%	37%	32%	5%	100%
Totaal		32%	34%	25%	9%	100%

De leeftijdsopbouw

Qua leeftijdsopbouw bestaat een aanzienlijk deel van de gemeenten bestaat uit gemiddeld jonge leden (24%) en 50% heeft een gemiddelde leeftijd tussen 35 en 45 jaar. De oudere leeftijdsgemiddelden komen weinig voor.

Tabel 24 Gemiddelde leeftijd in de evangelische gemeenten

Wat is de gemiddelde leeftijd in uw gemeente bij benadering?	Percentage	Cumulatief percentage
Tussen de 25 en 35 jaar	24	24
Tussen de 35 en 45 jaar	50	73
Tussen de 45 en 55 jaar	19	92
Tussen de 55 en 65 jaar	6	98
Ouder dan 65 jaar	2	100
Totaal	100	

Bij uitsplitsing naar kerktipe valt op dat de Charismatische gemeenten het sterkst zijn onder de gemeenten met jongere leden, pinkstergemeenten en evangelische gemeenten onder de leden van middelbare leeftijd en methodisten onder de oudere leeftijdscategorieën.

Tabel 25 Uitsplitsing gemiddelde leeftijd, naar kerktipe

Identiteit	Wat is de gemiddelde leeftijd van uw gemeente (bij benadering)?					Totaal
	Tussen de 25 en 35 jaar	Tussen de 35 en 45 jaar	Tussen de 45 en 55 jaar	Tussen de 55 en 65 jaar	Ouder dan 65 jaar	
Pinkstergemeente	25%	67%	8%			100%
Charismatische gemeente	36%	46%	9%	9%		100%
Baptistengemeente	22%	49%	30%			100%
Evangelische gemeente	29%	58%	8%	3%	3%	100%
Methodisten	10%	10%	40%	30%	10%	100%
Anders, nl.	16%	47%	21%	16%		100%
Totaal	100%	50%	19%	6%	2%	

Gemeentegroei

Gevraagd naar de mate waarin er sprake is van gemeentegroei blijkt dit over het algemeen positief wordt beantwoord. Veel evangelische gemeenten groeien.. In totaal spreekt 67% over groei. Daarnaast geeft 23% aan dat het ledental constant is gebleven. Samen 90%. Tenslotte geeft slechts 7% geeft aan dat er sprake was van achteruitgang. In enkele andere situaties was de gemeente nog maar net gestart of wist een voorganger het niet.

Tabel 26 Was er in het seizoen 2005-2006 sprake van getalsmatige groei of afname in uw gemeente (bij benadering)?

	Percentage	Cumulatief Percentage
Ja, een groei van 5%	24	24
Ja, een groei van 10 %	19	43
Ja , een groei van 15%	13	56
Ja, een groei van 20%	7	63
Ja, een groei van meer dan 20%	4	67
Nee, geen groei en geen afname	23	90
Ja, een afname van 5%	2	92
Ja, een afname van 10%	2	94
Ja, een afname van 20%	2	97
Anders, nl.	3	100
Totaal	100	

Opgemerkt moet worden dat er een groot deel is waarbinnen de groep beperkt is (24% zegt ca. 5% groei). In totaal geeft echter 43% aan dat er sprake is van een groei van 10% of meer binnen een jaar.

Een uitsplitsing naar kerktypen toont dat er onderling slechts kleine verschillen zijn op het punt van groei. Methodistische gemeenten blijken het meeste stabiel te zijn, terwijl bij anderen vooral de groei op valt. Opmerkelijk is ook dat de daling in elk type wel een of meerdere keren voorkomt.

Tabel 27 Mate van groei per kerktipe

Identiteit	Groei gemeenten (in %)			
	sterk	matig	stabiel	daling
Pinkstergemeente	50%	25%	17%	8%
Charismatische gemeente	36%	27%	27%	9%
Baptistengemeente	49%	24%	24%	3%
Evangelische gemeente	47%	26%	13%	8%
Methodisten	10%	30%	50%	10%
Anders, nl.	42%	11%	26%	11%
TOTAAL (gemiddeld)	43%	24%	23%	7%

De nadere analyse, een uitsplitsing van de groeigegevens naar regionale spreiding levert een opvallend beeld. Er blijken namelijk nauwelijks verschillen tussen de regio's te zijn als het gaat om groei. In de grootste regio (West) is relatief de minste groei. Evangelische en pinkstergemeenten lijken het dus in alle regio's even goed te doen.

Tabel 28 Mate van groei van de gemeente, uitgesplitst naar regio

Regio's	Groei gemeenten (in %)			
	sterk	matig	stabiel	daling
West	40	23	27	10
Zuid	50	30	0	20
Midden	44	19	31	0
Oost	56	19	19	6
Noord	46	29	21	4
GEMIDDELD	45	24	23	7

De uitsplitsing van de groeigegevens naar de urbanisatiegraad van de context van de gemeente levert kleine verschillen op. Niet-stedelijke gemeenten groeien iets sterker. Daling komt verhoudingsgewijs iets meer voor bij de meer urbane situaties. Het gaat echter over kleine verschillen, zodat we moeten constateren dat urbanisatiegraad weinig effect heeft op gemeentegroei.

Tabel 29 Groei van de gemeente, uitgesplitst naar urbanisatiegraad

Urbanisatiegraad	Groei gemeenten (in %)			
	sterk	matig	stabiel	daling
Hoog	39	24	24	9
Midden	42	23	22	8
Laag	48	24	24	4
gemiddeld	43	24	23	7

Mate van regiofunctie van de gemeente

Een ander aandachtspunt voor het functioneren van gemeenten is de mate waarin zij een regionale, bovenplaatselijke functie vervullen. Dit gebeurt via een dubbele meting:

- hoeveel procent van de leden woont binnen 5 km (blijkt vooral bij Pinkster- en Charismatische gemeenten vaker het geval te zijn);
- hoeveel gemeenteleden wonen verder dan 10 km vanaf het kerkgebouw (is het hoogst bij Evangelische gemeenten en Methodisten). Baptisten nemen een middenpositie in.

Tabel 30. Regiofunctie naar kerktype

Hoeveel procent van uw leden woont dichtbij of ver weg?	Gemeente-regiofunctie > 10 km				Gemeente-regiofunctie < 5 km		
	geen	1-10 procent	11-39 procent	40 procent of meer	minder dan 50 procent leden in 5 km straal	50 - 74 procent leden in 5 km straal	75 procent of meer leden in 5 km straal
Identiteit							
Pinkstergemeente	13%	44%	19%	25%	19%	38%	44%
Charismatische gemeente	9%	46%	18%	27%	36%	18%	46%
Baptistengemeente		32%	46%	22%	27%	35%	38%
Evangelische gemeente		38%	26%	35%	40%	30%	30%
Methodisten		25%	42%	33%	33%	33%	33%
Anders, nl.		46%	36%	18%	46%	36%	18%
Totaal	2%	37%	33%	28%	33%	32%	35%

5 Het inhoudelijke profiel van de gemeente

Over de inhoud van het gemeenteleden zijn vragen gesteld die gaan over:

- haar geloofsbelijdenis;
- haar verbondenheid met anderen (uit verleden en heden)
- onderlinge verbondenheid;
- de rol van de leidinggevende in de gemeente;
- visie op besluitvorming- en veranderingsprocessen in de gemeente;
- verwachtingspatroon ten aanzien van gemeenteleden;
- het hanteren van sancties.

Een geloofsbelijdenis op papier

Allereerst valt op dat in de evangelische gemeenten in 81% een geloofsbelijdenis op papier staat. Hierbij wijken alleen baptisten af naar beneden (38% geen belijdenis op papier).

Als we dan kijken wat er dan wordt beschreven, komen de volgende zaken naar voren, in volgorde van belangrijkheid:

- over Jezus, als verlosser, die is opgewekt uit de dood, over de Heilige Geest en de drie-eenheid;
- over de noodzaak van geloof en bekering als voorwaarde voor lidmaatschap en over de missionaire roeping

Bij andere zaken is de nadruk duidelijk minder, maar het wordt nog wel vaak genoteerd (wederkomst, maagdelijke geboorte, geloof in de (wereldwijde) kerk. Bij de laatste twee punten is ook een minderheid die er niet of slechts enigszins aandacht aan geeft.

Tabel 31. Inhoud van de geloofsbelijdenis op papier (in%)

In de belijdenis staat ¹⁸ :	Jezus Christus als verlosser centraal	Jezus uit de dood opgewekt	Geloof in de Heilige Geest	Dat God drie-enig is	Geloof en bekering essentieel voor lidmaatschap
Niet		4		1	1
Enigszins	1	4	4	6	8
Vrij sterk	14	18	25	22	30
Sterk	85	74	71	71	62

¹⁸ De negen stellingen die werden voorgelegd aan de respondenten luiden:

1. Jezus Christus staat in uw officiële geloofsbelijdenis (of geloofsstatuut) als Zoon van God, die zonder zonden was en aan het kruis de straf van zondige mensen droeg, centraal.
 2. In uw officiële geloofsbelijdenis (of geloofsstatuut) worden geloof en bekering en/of wedergeboorte als essentieel voor lidmaatschap van de kerk genoemd.
 3. In uw officiële geloofsbelijdenis (of geloofsstatuut) wordt aandacht gegeven aan de verwachting dat Jezus wederkomt om te oordelen.
 4. In uw officiële geloofsbelijdenis (of geloofsstatuut) wordt beleden dat Jezus uit de dood is opgewekt, naar de hemel is opgevaren en aan Gods rechterhand zit.
 5. In uw officiële geloofsbelijdenis (of geloofsstatuut) wordt beleden dat Jezus uit de maagd Maria geboren is.
 6. In uw officiële geloofsbelijdenis (of geloofsstatuut) wordt de identiteit van de kerk sterk verbonden met haar missionaire opdracht om de wereld te bereiken met het evangelie van Jezus Christus.
 7. In uw officiële geloofsbelijdenis (of geloofsstatuut) wordt het geloof in de eenheid van de wereldwijde Kerk beleden
 8. In uw officiële geloofsbelijdenis (of geloofsstatuut) wordt het geloof in de Heilige Geest beleden.
 9. In uw officiële geloofsbelijdenis (of geloofsstatuut) wordt vermeld dat God drie-enig is.
- Via deze stellingen hebben wij getoetst in welke mate deze essentials voorkomen in het formele belijden van deze evangelische gemeenten.

In de be-lijdenis staat:	Identiteit verbonden met missionaire opdracht	Verwachting dat Jezus wederkomt	Dat Jezus uit de maagd Maria is geboren	Geloof in de eenheid van de wereldwijde kerk
Niet	1	5	22	14
Enigszins	6	13	17	32
Vrij sterk	37	34	21	26
Sterk	57	49	39	28

Verbondenheid met andere christenen

De identiteit van gemeenten komt ook naar voren in de manier waarop zij denkt over de band met andere kerken en gemeenten. Is er sprake van isolatie of juist van betrokkenheid?

Tabel 32. Krijgen de volgende aspecten te weinig, genoeg of te veel (in %)

Onze gemeente	Heeft internationale banden met andere kerken	Voelt zich verbonden met kerk der eeuwen	Heeft banden met niet evang. (oecum.) kerken	Is zich bewust van haar geschiedenis
te weinig	37	34	30	17
goed	61	65	70	74
te veel	2	1	0	9

Gemeenten zijn voor het grootste deel tevreden over hun manier van omgaan met de eigen geschiedenis, maar ook over de andere punten, de band met andere kerken (oecumenisch en internationaal) en de kerk der eeuwen. Toch zijn er ook veel voorgangers die vinden dat er in de eigen gemeente te weinig oriëntatie is op anderen.

Uitsplitsing naar kerktipe toont een aantal opvallende verschillen:

- Pinkstergemeenten en Charismatischen zijn uitermate tevreden over de eigen internationale banden;
- Te weinig banden met niet-evangelische (oecumenische) kerken: bij Pinkstergemeenten;
- Baptisten scoren op twee items (te weinig internationale banden, te weinig verbondenheid met de kerk der eeuwen) hoger dan anderen;
- Verder vinden de Methodisten, net als Baptisten, verhoudingsgewijs iets vaker dat zij zich als gemeente te weinig bewust zijn van haar geschiedenis.

De onderlinge band in de gemeente

Over het in stand houden en bevorderen van de onderlinge band binnen de eigen gemeent zijn een aantal specifieke vragen gesteld. Allereerst wordt duidelijk welke normen er worden gehanteerd rond deelname aan activiteiten. Niet elke activiteit behoort overal tot de 'essentials' van het gemeentelven.

Tabel 33. In onze gemeente wordt van de leden verwacht dat zij... (in procenten)

	Wekelijks diensten bezoeken	Huiskringen bezoeken	Systematische opbouwprogramma's volgen *)	Bidstonden bezoeken
Helemaal oneens	2	1	1	2
Oneens	2	6	13	7
Niet oneens, niet eens	11	21	32	41
Eens	56	47	45	38
Helemaal eens	29	27	10	13

*) bijbelstudies, cursussen, kortlopende of langlopende training e.d.

Hierbij valt op dat over bidstonden en geloofsopbouw niet uniform wordt gedacht. Ook gelden huiskingen niet overal tot de verplichte activiteiten. nogal verschillend wordt gedacht. Uitgesplitst naar kerkelijke verschillen, valt alleen op, dat bidstonden in kring van de Pinksterkerken een dwingender karakter hebben dan elders. Verder zijn er geen opvallende verschillen aanwezig.

Daarnaast is onderzocht in welke mate gemeenten aanvullende activiteiten organiseren om de onderlinge band te verstevigen (bv. gemeentedag, liefdemaal, vakantiereis e.d.). In de vraag is de norm gelegd bij 'minimaal tweemaal per jaar'. Op deze vraag zegt 83,5 % ja. De onderlinge band is dus punt van aandacht.

Uitgesplitst naar typen gemeenten blijkt dat Charismatische en in iets mindere mate Evangelische gemeenten hierin minder actief zijn, maar nog wel boven 70% scoren.

Tabel 34. Actief versterken van de onderlinge band, per kerktype

	ja	nee	
Pinkstergemeente	94%	6%	100%
Charismatische gemeente	73%	27%	100%
Baptistengemeente	84%	16%	100%
Evangelische gemeente	78%	22%	100%
Methodisten	92%	8%	100%
Anders, nl.	91%	9%	100%
Total	84%	17%	100%

Aanvullend is ook gevraagd naar de sancties die worden verbonden wanneer leden niet participeren zoals dit wordt verwacht. Uit de antwoorden blijkt dat de gemeente wel enige pastorale druk op haar leden wil uitoefenen, maar verder slechts een klein deel wil verder gaan met sancties. Hierbij komt het uitsluiten van leidinggevende taken het meest naar voren. Ook slechts weinig verschillen tussen kerktypes. Opmerkelijk is dat charismatische gemeenten vaak kiezen voor de categorie 'anders', en dat alleen Charismatische en Methodisten relatief vaker (resp. 18 en 25%) het schrappen van leden een optie vinden.

Tabel 35. Welke van de volgende acties moet de gemeente nemen, wanneer een lid van uw gemeente niet naar verwachting participeert? (meer antwoorden mogelijk)

Pastoraal gesprek	86%
Uitsluiten van leidinggevende taken	15%
Anders, nl. <i>(helaas ontbrak hier de invulmogelijkheid)</i>	16%
Na vermaning eventueel uitsluiten van kerklidmaatschap	9%
Geen	3%

6 De visie van voorgangers op hun werk en rol

Over de visie van de voorganger zijn een aantal dingen onderzocht:

- wat vinden ze zelf belangrijk met het oog op het goed functioneren van de gemeenten;
- hoe zien ze hun rol als leidinggevende, binnen de gemeente.

Welke activiteiten zijn echt belangrijk?

Wij hebben gevraagd om een aantal activiteiten te beoordelen naar hun bijdrage aan het welzijn van de gemeente. Wat moet op de eerste plaats staan, wat op nummer 2 enz. Dit levert het volgende beeld op:

- Erediensten scoren het hoogst (54% nr. 1, 33% nr 2), dus samen 87%
- Huiskringen komen op nummer 2 (voor 24% op 1 en 33 op 2: score van 73% in de top 3)
- Bidstonden komen op nummer 3 (voor 14% op 1; 64% bij de top 3)
- Bijbelstudies komen op nummer 4 (54% bij de top 3)
- Gemeentedagen en liefdemaaltijden komen op nummer 5.

Tabel 36. Het belang van activiteiten (in procenten)

	Nr. 1	Nr. 2	Nr. 3	Nr. 4	Nr. 5
Bidstonden	14	16	34	22	13
Bijbelstudies/trainingen	2	17	35	31	13
Huiskringen	24	33	16	16	10
Gemeentedagen/liefdemalen	5	2	8	26	63
Zondagse eredienst	54	33	7	5	1

Verschillen doen zich zeker voor tussen de typen kerken:

- voor Pinkstergemeenten zijn bidstonden het belangrijkste, terwijl alle andere gemeenten voor de eredienst kiezen;
- de huiskringen scoren hoog binnen charismatische gemeenten. Ook onder evangelische en baptistenvoorgangers is hier steun van een aanzienlijke minderheid om dit op nummer 1 te zetten. In deze kerktypen blijkt ook de grote steun doordat vele anderen het op nummer 2 zetten.

Tabel 37. Het belang van activiteiten, per kerktype

	A1 Welke van de onderstaande activiteiten vindt u het belangrijkste voor het welzijn van de gemeente?					Total
	Bidstonden	Bijbelstudies/trainingen	Huiskringen	Gemeentedagen/liefdemalen	Zondagse eredienst	
Pinkstergemeente	58%	8%	0	0	33%	100%
Charismatische gemeente	9%	9%	36%	0	46%	100%
Baptistengemeente	8%	3%	27%	0	62%	100%
Evangelische gemeente	8%	0	32%	5%	55%	100%
Methodisten	20%	0	10%	20%	50%	100%
Anders, nl.	11%	0	21%	11%	58%	100%
Total	14%	2%	24%	5%	54%	100%

In het vorige hoofdstuk is al gerapporteerd dat voorgangers terughoudend zijn met het toepassen van sancties als leden niet naar verwachting participeren in de gemeente.

De rol van de leidinggevende in de gemeente

Hiernaast is ook de visie op de rol van de leidinggevende in veranderings- en besluitvormingsprocessen zijn een groot aantal vragen, zoals

- Hoe ver gaat het gezag van de voorganger in besluitvormingsprocessen?
- Mate waarin democratische processen moeten gelden?
- Noodzaak van zakelijke, formele processen.

Uit dit onderzoek blijkt dat het gezag van de voorganger (als wenselijke situatie) in eerste instantie vrij sterk wordt onderschreven (45-60%). Als uitgangspositie wordt vooral gekozen voor een gematigde vorm van democratie. Leden hoeven zich niet per se inspannen om te gehoorzamen (50% is het zeker niet met dit 'gebod' eens). Bij een meningsverschil vinden velen wel dat een lid oudsten hun vertrouwen moeten geven (60%, voor, 31% die zich neutraal uitspreekt), en 45% vindt dat voorgangers wel beslissingsbevoegdheid zouden moeten hebben. Daar staat tegenover dat maar enkelen (14%) vinden dat leden zich "dienen in te spannen om de voorganger te gehoorzamen omdat die de gave van het leiding geven heeft" (36% kiest neutraal en 50% van de voorgangers is het hier niet mee eens).

Een democratische gezindheid blijkt ook uit de steun voor democratische processen en formele procedures (stellingen 6 en 8) . Dit wordt slechts door een kleine groep (13-17%) afgewezen. Ook vindt maar een kleine groep (24%) dat een zware stempel mag drukken op gevoelig liggende besluitvorming ("Als de meerderheid van de gemeente tegen een verandering is, de leiding hen mag overhalen om toch voor de verandering te stemmen").

Tegelijk mag de leiding van de gemeente ook wel een stevige rol vervullen

- Rond beslissingbevoegdheden; "De voorganger is een leider die duidelijke beslissingsbevoegdheden dient te hebben" : 45% voor, 27% tegen.
- Bij het initiëren van veranderingsprocessen; "De leiding van de gemeente stelt uit zichzelf geen veranderingen voor, want veranderingen moeten uit de gemeente zelf voorkomen." : 81% tegen, 6% voor.

Ook zijn voorgangers het in overgrote meerderheid niet eens met vrijblijvendheid voor de leden. De 5^e stelling dat leden een flink deel van hun tijd beschikbaar horen te stellen, krijgt steun van 56%, terwijl 37% hierover neutraal denkt).

Beschikbaar zijn is geen vrije keuze, maar een terechte verwachting vanuit de gemeenteleiding .

Tabel 38. Vragen naar gemeenteprocessen (zoals ze volgens u zouden moeten zijn)¹⁹

Stellingen	1	2	3	4	5	6	7	8
Over rol van de leidinggevende	Bij conflict hoort lid oudsten vertrouwen te geven	voorganger moet beslissingsbevoegdheid hebben	Leiding mag meerderheid leden overhalen	Leden moeten zich inspannen te gehoorzamen	Leden behoren flink deel tijd beschikbaar te stellen	Veranderingen moeten uit gemeente te zelf opkomen	Veranderingen uitvoerig in gemeente bespreken	Vergaderstructuur en formele processen onontbeerlijk
Helemaal oneens	2	6	25	24	1	54	2	5
Oneens	7	21	24	26	6	27	10	13
Niet oneens, niet eens	31	28	26	35	37	13	21	27
Eens	46	31	21	11	38	5	39	39
Helemaal eens	14	14	4	3	19	1	28	17

Uitsplitsing naar kerktype zijn er nauwelijks verschillen bij de bovenstaande vragen. Hierop zijn de volgende twee uitzonderingen te constateren:

- Baptisten willen minder vaak dat de voorganger beslissingsbevoegdheden moet hebben (stelling 2, 22% mee eens, tegen gemiddelde van 45%);
- Pinkstervoorgangers zijn veel minder gericht op formele processen in de gemeente (stelling 8: "Voor een levende en actieve gemeente een regelmatige vergaderstructuur met formele processen onontbeerlijk is" krijgt hier van 31% tegen gemiddelde 56%). Charismatischen nemen met 46% een tussenpositie in.

¹⁹ Stellingen over de rol van de leiding:

- a. Bij een conflict in de gemeente hoort een gemeentelid de raad van oudsten het vertrouwen te geven
- b. De voorganger is een leider die duidelijke beslissingsbevoegdheid dient te hebben
- c. Als het merendeel van de gemeente tegen een verandering is, mag de leiding hen overhalen om toch voor de verandering te stemmen
- d. Omdat de voorganger de gave van het leiding geven heeft, dienen gemeenteleden zich in te spannen om hem te gehoorzamen
- e. Christenen horen een flink deel van hun tijd beschikbaar te stellen voor werk in de gemeente
- f. De leiding van een gemeente stelt uit zichzelf geen veranderingen voor, want veranderingen moeten uit de gemeente zelf opkomen
- g. Veranderingen in de gemeente moeten uitvoerig met de gemeente worden voorbesproken en doorgesproken
- h. Voor een levende en actieve gemeente is een regelmatige vergaderstructuur met formele processen onontbeerlijk

7 Wordt de typologie van evangelische kerken ondersteund?

In het onderzoek zijn een de hand van een groot aantal stellingen de meningen van de evangelische voorgangers onderzocht op aantal deelterreinen. Wij kiezen op dit moment voor een vierdeling, waarbinnen negen aspecten zijn ondergebracht:

1. Persoonlijk geloof
 - Een persoonlijke geloofsovertuiging
 - Concentratie op Christus
 - Getuigend leven
 - Levensheiliging
2. Bijbelvisie
 - Bijbelvisie in relatie tot orthodoxiekenmerken
 - Bijbelvisie in relatie tot levenspraktijk
3. Visie op kerk en liturgie
 - open flexibele geloofsgemeenschap
 - werk van de Heilige Geest
4. Visie op mens en wereld
 - wederkomstverwachting
 - openheid naar de cultuur

Deze gegevens zijn geconfronteerd met een aantal gedachten over wat kenmerkend is voor evangelischen (zie bijlage 1, “Op weg naar een typologie van evangelische kerken in Nederland”). Aan de hand van deze analyse geven we hierna per thema weer in welke mate het onderzoek aanknopingspunten biedt voor een typologie van evangelischen. Hierbij gaan wij in op de gevonden “essentials” en “non-essentials” binnen deze beweging. Een overzicht van deze stellingen en de uitkomst ervan (gemiddelde en spreiding) is opgenomen als Bijlage 3.

Alle stellingen kenden een vijfpuntsschaal, die loopt van 1 tot 5, van ‘zeer mee oneens’ tot ‘zeer mee eens’. De tussencategorie (3.0) is eens noch oneens. Bij afronding loopt deze neutrale categorie van 2,50 tot en met 3,49. In de analyse wordt vooral het gemiddelde aangegeven, wat in combinatie met de ‘spreiding’ veel inzicht geeft in de steun die een bepaalde stelling heeft.

Voorafgaand wordt in twee paragrafen ingaan op respectievelijk het algemene beeld uit de stellingen en de relatie van de evangelische kerken tot de algemene christelijke kerk.

1. Algemeen beeld: overeenkomsten en verschillen

Als we de stellingen als geheel bekijken, valt op dat er op punten van persoonlijk geloven (heil en heiliging) en liturgie veel zaken zijn waarover de respondenten in grote mate gelijk (met een spreiding minder dan 0,49-0,72).

Hier valt op dat het vooral gaat over de terreinen:

- persoonlijk heil/heiliging (categorie 1, 3x): verzoening, groei in heiliging, God persoonlijk ervaren;
- liturgie (categorie 4, 3x): spontaniteit, over navolging, en over de uitstraling van de dienst.

Andere topics zijn ook herkenbaar voor de ‘evangelical’: de Bijbel als richtsnoer, geestesgaven in de gemeente, cultuurgerichtheid.

Top 10 van eensgezindheid

- 1 1.1 Stelling: Geloof in Jezus’ verzoenend werk is voorwaarde om christen te zijn
- 2 2.4 Stelling: Voor een christen is de Bijbel het belangrijkste richtsnoer voor het leven, geloof en praktijk
- 3 3.2 Stelling: Een gemeente moet in al haar geledingen erop uit zijn om het ‘verlorene’ te zoeken en van Jezus Christus te vertellen
- 4 1.4 Stelling: Een waar christen kan groeien in heiliging als hij dat wil

- 5 3.5 Stelling: In de gemeente horen de Geestesgaven te functioneren
- 6 7.3 Stelling: Christenen moeten hun cultuur goed kennen en in die cultuur bruggen bouwen voor God
- 7 4.5 Stelling: In de samenkomst moet ruimte zijn voor spontane uitingen (zoals klappen, handen opheffen, vrij bidden, enz)
- 8 4.3 Stelling: De boodschap om Jezus gehoorzaam na te volgen moet in de verkondiging dominant aanwezig zijn
- 9 1.2 Stelling: Een persoonlijke relatie met God waarin deze Zijn directe nabijheid doet ervaren is voor een christen noodzakelijk
- 10 4.10 Stelling: Van de dienst op zondagmorgen hoort een optimistische verwachting uit te gaan

Verscheidenheid in standpunten

Hiernaast is het ook mogelijk te constateren dat er de nodige verscheidenheid is binnen de Evangelische beweging ten aanzien van diverse theologische thema's. Dit valt ook te illustreren aan de hand van de stellingen in het onderzoek. Wij letten vooral op de mate waarin er spreiding voorkomt binnen de antwoorden. Hoe groter spreiding, hoe verder antwoorden onderling uiteen liggen. Als we dit rangschikken in een volgorde van hoog naar laag (zie tabel in bijlage 3) komen we de volgende zaken tegen:

- bij 52% is de spreiding meer dan 1.0 (maximale spreiding 1.41);
- Bij de 'top 11' komen we viermaal de categorie 'Bijbelvisie' tegen en tweemaal die visie op de mens en zijn heiliging.

Samenvattend kunnen we aangeven dat het allereerst gaat om de bijbel- en de kerkvisie. Op inhoudelijke punten zoals als het letterlijk nemen van Bijbelteksten en onjuistheden in de Schrift is er ook verscheidenheid. Bij de kerkvisie gaat om de plaats van volwassenendoop, van spreken in tongen, de plaats van de vrouw, genezing en profetie en de zelfstandigheid van de gemeente.

Tenslotte blijken er ook verschillen te zijn op een aantal algemene geloofspunten, zoals: geloofsafval, zondaar blijven, hoe anders-zijn, de hel, godsbeeld (liefde-toorn), evangelie geen lieve boodschap. Hierin lijkt zij geen uitzondering te vormen op (ontwikkelingen in) andere protestantse kerken.

Wij gaan nu deze overeenkomsten en verschillen bekijken op een aantal specifiek evangelische aandachtspunten.

2. Staan evangelischen naast of tegenover gevestigde kerken?

Een paragraaf over een tussencategorie, nl. de vraag in welke mate de evangelischen op dit moment een echte tegenbeweging vormen? Of zijn ze meer een onderdeel van de Reformatie. Hiervoor letten we op de stellingen die in hoofdstuk 5 aan de orde kwamen.

A. Een geloofsbelijdenis op papier?

Van deze groep heeft 18% geen geloofsbelijdenis op papier. Dit komt veel voor (38%) in baptistengemeenten.

B. Banden met andere kerken?

Wie heeft banden met niet-evangelische, oecumenische kerken

Totaal 70% heeft banden met niet-evangelische (oecumenische) kerken (uitschieter naar beneden: pinkstergemeenten, 56%).

C. De internationale banden?

Dit wordt verschillend beoordeeld: 61% zegt goed, 37% niet goed. Deze kritiek komt vooral uit baptisten en evangelische gemeenten. (charismatischen en methodisten zijn hier zeer tevreden).

D. Voldoende zelfbewust?

De bovenstaande scores komen redelijk overeen met de mate waarin de gemeente zich voldoende bewust is van haar eigen geschiedenis (74% goed). Er lijkt een balans te zijn tussen 'eigen geschiedenis',

internationale oriëntatie (waarin ook vaak een deel van de eigen geschiedenis wordt ervaren), en de bredere oriëntatie (oecumene en de algemene christelijke kerk).

Op het punt van bewustzijn van eigen geschiedenis zijn voorgangers van baptisten en methodisten vaker ontevreden.

3. Persoonlijk geloof

Op alle deelaspecten blijken essentials aanwezig te zijn waar brede instemming mee wordt betuigd. Ook zijn er non-essentials te noemen op dit punt.

3a Persoonlijke geloofsovertuiging

Een sterke indicatie voor instemming op dit punt komt uit de vraag *of de voorganger een duidelijk beke-
ringsmoment in het eigen leven kan aangeven*. Dit wordt positief beantwoord door 87%.

De nee-zeggende komen vooral voor onder de methodisten (33%). Bij uitsplitsing naar specifieke kerkge-
nootschappen komt het meest voor onder voorgangers van het Leger des Heils (29%), gevolgd door de
Kerk van de Nazarener en ABC-gemeenten (resp 22 en 18%).

*Met de stelling “Een persoonlijke relatie met God waarin deze Zijn directe nabijheid doet ervaren is
voor een christen noodzakelijk”* is 89% het eens. Voor deze en andere stellingen bieden we overzichten
in de vorm van een tabel waarin aflopende steun blijkt als er meerdere aspecten van dat thema aan de
orde zijn gesteld. Alleen de noodzaak van het spreken in tongen wordt niet door velen gesteund (non-
essential).

			Gem.	Sd.
A	Relatie	<i>Een persoonlijke relatie met God waarin deze Zijn directe nabijheid doet ervaren is voor een christen noodzakelijk</i>	4,5	0,71
B	Geloofsdoop	De doop mag alleen toegepast worden op persoonlijke be- lijdenis van het geloof	4,4	0,62
C	Godservaring	Door de inwoning van de Heilige Geest ervaart een christen God zelf	4,25	0,85
D	Afhankelijkheid	Een mens kan God niet geven wat hij niet eerst van Hem ontvangen heeft	3,8	1,02
E	Spreken in tongen	Voor een gezond persoonlijk geestelijk leven is het spreken in tongen belangrijk	2,33	1,36

3b Concentratie op Christus

De stelling *“Geloof in Jezus’ verzoenend werk is voorwaarde om christen te zijn”* wordt ondersteund
door 97% van de respondenten (gemiddelde score 4,75 op een schaal van 5). Deze stelling ontvangt de
sterkste steun in het hele onderzoek.

A	Verzoening basis	Geloof in Jezus’ verzoenend werk is voorwaarde om chris- ten te zijn	4,75	0,49
B	Christus beleven	Een dienst is pas geslaagd als Christus in de dienst als sterk nabij wordt beleefd	3,94	0,86

Een verdere analyse van de verschillen bij stelling B. Niet voor iedereen betekent dit dat dit ook in elke
eredienst beleefd moet worden. 24% zegt niet voluit ‘ja’, het sterkst onder de Baptisten. Onder Charis-
matische en pinkstervoorgangers is de sterkste instemming.

3c Getuigend leven

Missionair bewustzijn wordt zeer breed onderschreven (95%) steunt de stelling (A). Als het gaat om straatevangelisatie is de steun veel minder aanwezig.

A	Roeping gemeente	Een gemeente moet in al haar geledingen erop uit zijn om het 'verloren' te zoeken en van Jezus Christus te vetrellen	4,4	0,62
B	God heeft ons nodig	God heeft de kerk nodig om de wereld tot Christus te brengen	3,79	1,14
C	Straatevangelisatie	De gemeente moet evangelisatie activiteiten op straat organiseren	3,09	1,11

3d Levensheiliging

Levensheiliging is een belangrijk item, waarover in de kern veel eensgezindheid is (A-C).. Er zijn echter ook heel wat aspecten waarover de meningen echt verdeeld liggen (E-H). Dit heeft deels te maken met het grote aantal vragen die wij op dit terrein hebben gesteld (vanuit perspectief van heiliging, mensvisie en liturgie). Essentials zijn duidelijk aanwezig.

A	Groei in heiliging	Een waar christen kan groeien in heiliging als hij dat wil	4,46	0,67
B	Maatschappij verbeteren	Christenen horen mee te werken aan maatschappelijke verbetering van de wereld	4,27	0,75
C	Vrije wil	Een mens heeft van nature een vrije wil en kan ervoor kiezen in Jezus te geloven en Hem na te volgen	4,25	0,95
D	Overwinnend leven	In de gemeente moet veel aandacht worden gegeven aan een overwinnend christenleven	3,79	0,81
E	Geneigd tot het kwade	De mens is uit zichzelf eerder tot het kwade dan tot het goede geneigd	3,71	1,03
F	Geloofsafval	Een wedergeboren christen kan van zijn geloof afvallen en verloren gaan	3,41	1,36
G	Altijd zondaar blijven	Een christen blijft ook als hij Christus trouw volgt nog altijd zondaar	3,30	1,29
H	Zondag rustdag	Een christen gebruikt de zondag als een rustdag	3,32	1,02
I	Joodse feesten vieren	Een christen houdt rekening met de joods feesten, bijv. het Loofhuttenfeest	2,37	0,87
J	Zonde is te verklaren	Zondigen is eerder te verklaren uit aanleg, achtergrond en opvoeding, dan uit trots en egoïsme	2,19	1,07

4. Bijbelvisie

In algemene zin is er brede steun voor het gezag van de Bijbel. Naast essentials komen er echter ook non-essentials voor. Dit wordt uitgewerkt voor beide deelitems.

4a Bijbelvisie en orthodoxiekenmerken

Er zijn heel wat stellingen waarop een redelijke mate van eenstemmigheid bestaat. Toch is er een vrij grote spreiding te vinden in dit cluster, die ook toeneemt met het zwakker worden van de steun. Niettemin blijft op al deze items een grote meerderheid aanwezig die het gezag van de Bijbel onderstreept.

			Gem.	Sd.
A	Bijbel als richtsnoer	Voor een christen is de Bijbel het belangrijkste richtsnoer voor het leven, geloof en praktijk	4,65	0,5
B	Bestaan van de duivel	De duivel bestaat en heeft de wereld in zijn greep	4,1	0,99
C	De aard van de hel	De hel is eeuwig	4,22	0,83
D	Schriftgezag	Een christen gelooft dat Adam en Eva echt hebben bestaan	4,1	1,04
E	Eeuwige straf	Na hun dood gaan ongelovigen uiteindelijk naar de hel	3,85	1,19
F	Leidinggevende positie van de vrouw	De Schrift verbiedt vrouwen (ook nu nog) om leiding te geven aan de gemeente <i>[waarmee men het niet eens is]</i>	2,08	1,25
G	Bijbelvisie	In de bijbel kunnen (in het licht van de huidige wetenschap) feitelijke onjuistheden staan <i>[waarmee de meerderheid het niet eens is, en de spreiding groot is]</i>	2,49	1,28

Er zijn ook non-essentials, punten waarop de ondervraagde voorgangers nogal verschillend denken. Met betrekking tot een aantal zaken lopen standpunten dus ook duidelijk uiteen uit een. Mogelijk kan ook punt G. hier al worden toegevoegd.

J	Wonderverhalen	Wie beweert dat Jona niet echt in een vis zat, kan niet zo goed de opstanding van Jezus ontkennen <i>[bij deze vraag is de spreiding in antwoorden het grootst]</i>	3,09	1,41
I	Genesis 1 letterlijk nemen	Een christen gelooft dat elke scheppingsdag uit Genesis 1 uit 24 uur bestond	2,98	1,21

4b. Bijbelvisie en levenspraktijk

Hieronder vallen allereerst de traditionele micro-ethische vraagstukken. Veelal wordt dit getypeerd als 'conservatief'. Hier blijkt een redelijk grote mate van instemming.

Verdere uitwerking van de percentage geeft het volgende beeld: Iedereen vindt de Bijbel belangrijkste richtsnoer voor het dagelijks leven. Maar bij de concretisering via stellingen zoals 'een christen is tegen' blijkt een kleine minderheid hier soepel over te denken (bij abortus 9%, samenwonen 15% en homoseksuele relaties 16,5%). Op deze drie thema's kiezen relatief weinig mensen voor een neutrale positie zodat de spreiding vrij groot is.

	Bijbel als richtsnoer	Voor een christen is de Bijbel het belangrijkste richtsnoer voor het leven, geloof en praktijk	4,65	0,5
A	Abortus	Een christen is tegen abortus	3,97	0,98
B	Homoseksualiteit	Een christen is tegen homoseksuele relaties	3,90	1,25
C	Samenwonen	Een christen is tegen samenwonen	3,87	1,16

Op macro-terrein zijn weinig vragen gesteld. De grote steun voor de stelling over maatschappelijke verbetering zou ook geïnterpreteerd kunnen worden vanuit de persoonlijke levensheiliging, een item met brede instemming. Over steun aan Israël zijn meningen verdeeld.

D	Maatschappij verbeteren	Christenen horen mee te werken aan maatschappelijke verbetering van de wereld	4,27	0,75
E	Steun Israël	Een christen hoort de staat Israël moreel en materieel te ondersteunen	3,13	1,04

5. Visie op kerk en liturgie

5a Open, flexibele geloofsgemeenschap

Een stelling die flexibiliteit maximaal opeist krijgt redelijk brede steun (De structuren van de gemeente dienen permanent flexibel te zijn). Een grote groep, 64% is hier mee eens, 25 zit in de neutrale positie en 11% is het ermee oneens.. Onder de charismatischen zit de grootste groep 'neutralen'.

Het tegenovergestelde (stelling C) 'Over geloven en kerk-zijn dient weinig op papier te staan' wordt relatief zwak ondersteund (12% voor, 66% tegen). Dit beschouwt men dus als 'heel iets anders' en kiest niet voor deze invulling. Wel is hier de steun van de Pinkstergemeenten het grootst (31%).

Minder vergaande stellingen (A en B) oogsten veel breder steun. Flexibiliteit blijkt ook uit wat men in meerderheid afwijst: noch een vast gebouw, nog een praiseband, noch de bundel Opwekking zijn onmisbaar. En een grondige liturgische voorbereiding wordt juist niet afgewezen.

A	Spontane uitingen eredienst	In de samenkomst moet ruimte zijn voor spontane uitingen (zoals klappen, handen opheffen, vrij bidden, enz)	4,25	0,7
B	Optimistische uitstraling	Van de dienst op zondagmorgen hoort een optimistische verwachting uit te gaan	4,24	0,72
C	Permanent flexibele structuren	De structuren van de gemeente dienen permanent flexibel te zijn	3,66	0,87
D	Zelfstandigheid gemeente	De gemeente dient zelfstandig te zijn, niet afhankelijk van boven lokale organen of verbanden	3,59	1,15
E	Praiseband nodig	Zangdiensten zonder een praise band zijn te kaal	2,68	1,04
F	Eigen gebouw nodig	Het hebben van een eigen gebouw is essentieel voor gemeente-zijn	2,43	1,11
G	Weinig schriftelijk vastleggen	Over geloven en kerk-zijn dient weinig op papier te staan	2,31	0,92
H	Liturgie blokkeert de Geest	Een samenkomst die liturgisch grondig is voorbereid, verhindert de vrije werking van de Geest	2,09	1,06
I	Hoofdzakelijk uit Opwekking zingen	Om de gemeente in aanbidding te leiden moet hoofdzakelijk uit de liedbundel Opwekking gezongen worden	1,69	0,84

Tegelijk blijken er ook zeker grenzen te zijn in gemeenten. In hoofdstuk 5 kwam dit al naar voren als het gaat om de verwachting dat leden (vooral) diensten (87% in top 2) en huiskringen (55%) bezoeken, frequent organiseren van activiteiten gericht op de onderlinge band (84%) als het ging om het (gematigd) toepassen van sancties (in de vorm van pastorale gesprekken; 85%). Ook de uit hoofdstuk 9 naar voren komende typering van de rol van de voorganger als leider kan worden genoemd (brede steun voor items als: beslissingsbevoegdheden, veranderingen initiëren, leden moeten beschikbaar zijn) .

Ook uit enkele stellingen blijkt dat flexibiliteit ook grenzen heeft. Enige structuur wordt nodig geacht. Over de koppeling tussen doop en lidmaatschap wordt nogal verschillend gedacht.

A.	Oudstenraad nodig	Het hebben van een raad van oudsten is essentieel voor gemeente-zijn	4,24	0,84
B	Organisatie en organisme	De gemeente is net zo goed een geestelijke organisatie als een geestelijk organisme	4,07	0,96
C	Koppeling doop - lidmaatschap	Zonder volwassendoop is iemand geen volwaardig lid van de gemeente	2,99	1,41

5b Het werk van de Geest - Geestesgaven

Naast de doorwerking van de Geest in het persoonlijk geloofsleven (zie 3a) is de Geest vooral zichtbaar in het gemeentelven. De kernvraag over geestesgaven wordt breed ondersteund. Vervolgvragen (gebedsgenezing, profetie, veel tijd voor aanbidding) worden minder breed gesteund. Spreken in tongen wordt niet breed noodzakelijk geacht. Al is deze stelling geformuleerd op het terrein van het persoonlijke geloofsleven, het heeft ook een relatie tot het gemeente-zijn.

A	Geestesgaven horen bij gemeente-zijn	In de gemeente horen de Geestesgaven te functioneren	4,34	0,96
B	Gebedsgenezing en profetie nodig	In de kerk horen gebedsgenezing en profetie een belangrijke plaats in te nemen	3,45	1,17
C	Ruimt tijd nemen voor aanbidding	Een gemeente zonder geruime tijd van aanbidding op zondagmorgen mist iets essentieels	3,43	1,1
D	Spreken in tongen belangrijk	Voor een gezond persoonlijk geestelijk leven is het spreken in tongen belangrijk	2,33	1,36

6. Visie op mens en wereld:

Het staan als christen in de wereld heeft een dubbele spits. Enerzijds leeft men in de verwachting van de wederkomst van Christus, anderzijds leven we hier en nu. Binnen de hedendaagse cultuur wil men getuigend leven.

6a Wederkomstverwachting

Op de kernuitspraken over de eeuwige heerlijkheid en de wederkomstverwachting is een redelijke mate van steun. Als het gaat om meer specifieke evangelische items als 'grote verdrukking', opname voorafgaand aan de grote verdrukking en de verwachting van een grote opwekking is er veelal slechts een kleine meerderheid die dit ondersteunt.

A	Eeuwige heerlijkheid	De eeuwige verheerlijkte staat is in geen enkel opzicht te vergelijken met wat hemel en aarde nu zijn	4,07	0,99
B	Spoedige wederkomst	Jezus komt spoedig terug	3,90	0,92
C	Een grote verdrukking	Vooraf aan Jezus' wederkomst breekt een periode van grote verdrukking voor de christenheid aan	3,43	1,1
D	Opname voorafgaand aan grote verdrukking	Christenen worden vooraf aan de grote verdrukking door Christus opgenomen in de hemel	3,16	1,22
E	Verwachting van grote opwekking	We staan aan de vooravond van een grote geestelijke opwekking	3,04	1,03

6b Openheid naar de cultuur

De openheid naar de cultuur blijkt uit twee directe stellingen over de cultuur: Met stelling A *Christenen moeten hun cultuur goed kennen en in die cultuur bruggen bouwen voor God* stemt 87% in (rest neutraal). Op een andere manier (negatiever geformuleerd), in stelling 7.4, *De kerk kan niet veel met de trends van deze tijd omdat zijn 'anders' moet zijn dan de wereld* is 81% het hier mee oneens en 21% neutraal.

De grote mate van instemming blijkt ook uit twee andere stellingen:

- de visie dat de christen moet meewerken aan maatschappelijke verbetering van de wereld wordt breed ondersteund
- de stelling over de gewijzigde positie van de vrouw kan ook worden opgevat als een signaal over de openheid naar culturele ontwikkelingen. Op stelling D (*De Schrift verbiedt vrouwen (ook nu nog) om leiding te geven aan de gemeente*) kiest nl. het grootste deel (70%) voor oneens.

A	In de cultuur bruggen bouwen	Christenen moeten hun cultuur goed kennen en in die cultuur bruggen bouwen voor God	4,32	0,69
B	Maatschappij verbeteren	Christenen horen mee te werken aan maatschappelijke verbetering van de wereld	4,27	0,75
C	De kerk moet anders zijn en afstand houden	De kerk kan niet veel met de trends van deze tijd omdat zijn 'anders' moet zijn dan de wereld	2,45	1,22
D	Vrouwen mogen geen leiding geven	De Schrift verbiedt vrouwen (ook nu nog) om leiding te geven aan de gemeente	2,08	1,25

Uitsplitsing van stelling D. toont dat Pinkster- en charismatische voorgangers hierin zelfs unaniem zijn. Minder instemming krijgt deze stelling bij de Baptisten (30% + 19% geen mening) en Evangelische gemeenten (19.5% en 10% geen mening).

De uitslagen op deze stelling C zijn ook opmerkelijk omdat op dit moment nog slechts 9% van de voorgangers vrouw is. Niettemin lijkt hier een verandering op komst te zijn, omdat er nauwelijks principiële bezwaren aan ten grondslag liggen. Mogelijk gaan hier voorgangers ook voorop in hun opvattingen, ook al zullen niet alle gemeenten aan een vrouwelijke voorganger toe zijn.

8 Naar een typologie van Evangelische voorgangers?

In onze zoektocht naar een nieuwe typologie voor Evangelische voorgangers wordt in dit hoofdstuk ingegaan op een enkele deelvragen.

Vijf typen identiteit (zelftypering)

Allereerst meer over de gekozen vijfdeling voor 'identiteit'. In welke mate ontvang die steun?

Wij zien dat de respondenten zich redelijk goed over alle categorieën zijn verspreid. Niet elke categorie komt ook in de praktijk evenveel voor. De mate waarin de open-antwoordmogelijkheid is benut is ook te beschouwen als een indicatie voor de acceptatiegraad van de gebruikte terminologie. In eerste instantie koos 15% voor een eigen omschrijving. Via analyse van de daarna gegeven antwoorden zijn een aantal gemeenten alsnog ingedeeld bij een categorie. Hierbij hanteerden wij twee uitgangspunten:

- Enkele volle evangeliegemeenten zijn alsnog ondergebracht worden bij de pinkstergemeenten (3x)
- Op grond van aan methodisme verwante omschrijvingen (heiligingkerk, wesleyaans) zijn enkele voorgangers ondergebracht bij het type methodisten (2x)

Dat niet allen even enthousiast zijn voor een bepaald etiket is bekend. Zeker de term 'methodist' is niet populair, maar niettemin heeft ook een groot deel van de beoogde doelgroep hier bewust wel voor gekozen.

Wanneer we de belangrijkste verschilpunten uit het onderzoek opsommen komen we tot het volgende overzicht.

Pinkster gemeenten	Charismatische gemeenten	Evangelische gemeenten	Baptisten	Methodisten
<p>Veel: -Vrijwilligers baan -Kleine gemeenten Meerdere voorg. RK- achtergrond Bidstonden centraal Meest pro-Israël</p>	<p>Gemeenten alle omvang Charismatisch Liturgische vrijheid Jongere leden</p>	<p>Veel uit PKN Wereldvisie traditioneel Vaak middenpositie Gemeenten 45% uit 1970-1989</p>	<p>Sterker in regio Noord Meest: - Democratisch - Tegen vrouw in leiding - Eisen rond dooplidmaatschap</p>	<p>Minst : -orthodoxiekenmerken -Tegen homoseksuele relaties -Meest fulltime banen</p>
<p>Naast bovengenoemde verschilpunten zijn er ook heel veel zaken waarin geen of nauwelijks verschillen optraden. Ook dat valt op!</p>				

De aangetroffen verschilpunten lijken de waarde van de gebruikte typologie zeker te bevestigen.

Wat zijn Charismatische gemeenten?

Tijdens een expertmeeting, waarin de eerste resultaten zijn gepresenteerd, werd de vraag gesteld wat in feite het onderscheidende was van de charismatische gemeenten, met name in relatie met de Pinkstergemeenten, in dit onderzoek.

Allereerst valt op dat dit een duidelijke minderheidsgroep is binnen ons onderzoek (9%). Nadere analyse van de achtergronden leert dat deze groep zich onderscheidt doordat zij bestaat uit een aantal relatief grotere, meer stedelijke gemeente met een relatief sterk leiderschap, waarbinnen charismatische opvattingen (rond geestesgaven) worden aangehangen.

Meer in detail komt het volgende beeld over de charismatischen naar voren:

1. De veronderstelling dat deze gemeenten zijn mogelijk zijn gestart als gevolg van de zgn. Third wave klopt niet;
2. De naamgeving, die de suggestie van 'charismatische kenmerken' veronderstelt klopt als het gat om geloofsovertuigingen/ liturgische voorkeuren (ruimte voor gebedsgenezing en profetie in de dienst; optimistische uitstraling eredienst). Deze gemeenten geven minder waarde aan traditionele Pinksteropvattingen (rond spreken in tongen, anti-liturgisch, nadruk op macht van de duivel).
3. Terwijl pinkstergemeenten de gebedskring de belangrijkste activiteit voor het welzijn van de gemeente vinden, is de eredienst bij charismatischen het meest gekozen, maar daarnaast scoort ook de keuze 'huiskringen' erg hoog.
4. Charismatische gemeenten zijn veel groter dan pinkstergemeenten (55% is groter dan 200 leden, tegen 25% pinkstergemeenten). Verder is de helft van de grote gemeenten charismatisch, terwijl zij slechts 9% van de evangelische gemeenten vormen. Waarschijnlijk heeft dit ook tot gevolg dat juist hier relatief veel fulltime voorgangers werken (73%).
5. Charismatische gemeenten spreken relatief meer jongeren (in 36% van deze gemeenten ligt de gemiddelde leeftijd tussen 25-35 jaar, tegen een gemiddelde van 26%).
6. Charismatische gemeenten zijn vaker stedelijk (60 tegen 36%)
7. Dat charismatische gemeenten meer lokaal dan regionaal lijken te functioneren: kennen het hoogste percentage (46%) van de gemeenten waar 'minimaal 75% binnen een straal van 5 km woont' en - direct na de pinkstergemeenten- het minste een regiofunctie (56% minder dan 10 procent woont op een afstand van 10 km of meer, tegen gemiddeld 39%).
8. De herkomst van leden is anders dan bij de pinkstergemeenten, die sterk erg afwijken van het algemene beeld: In charismatische gemeenten zijn leden meer opgegroeid in eigen kerk (uit eigen kerk 35, resp.16%), zijn geen ex-RK-leden (0 resp. 25%), komen veel leden komen uit andere protestantse kerken (55 resp. 42%) en instroom is heel laag uit andere evangelische/pinkstergemeenten.
9. Charismatische gemeenten hebben veel internationale banden met andere kerken; evenals de methodisten scoren zij 90%, tegen 61% gemiddeld (en pinkstergemeenten 75%); Ook benadrukken zij de band met de kerk der eeuwen (80% tegen 64% gemiddeld).
10. Charismatische delen met de Pinkstergemeenten een hoog bewustzijn van eigen geschiedenis: 100% (bij een totaal gemiddelde:74%).
11. Een lichte voorkeur voor sterk leiderschap bij charismatische voorgangers. Op de vraag over gemeenteprocessen, zoals ze volgens u zouden moeten zijn (*De voorganger is een leider die duidelijke beslissingsbevoegdheid dient te hebben*) 73% mee eens, tegen 58% bij pinkstergemeenten en 45% gemiddeld. Dit betekent overigens niet dat men het eens is met de stelling '*omdat voorgangers de gave van het leiding geven hebben dienen gemeenteleden zich in te spannen om hem te gehoorzamen.*'
12. Als het gaat om vergaderstructuren en formele processen nemen de charismatischen een tussenpositie in, terwijl pinkstermensen relatief weinig steun geven aan aan de noodzaak van een regelmatige vergaderstructuur en formele processen (resp. 25% en 46% steun, tegen een gemiddelde van 56%).

Op weg naar een nieuwe typologie?

Op grond van een aantal vragen naar de persoonlijke opvattingen en waarden van de voorgangers zal in de toekomst door ons worden gestreefd naar een vernieuwde inhoudelijke typologie van evangelische voorgangers. De vragen, met name de stellingen, waren nadrukkelijk niet bedoeld om te weten hoe feitelijk in hun gemeente wordt gedacht, maar om te weten hoe zijn zelf geestelijk in het leven staan. De stellingen zijn onderverdeeld in zeven verschillende onderwerpen.

Onze vragenlijst, met name de stellingenlijst, is gebaseerd op materiaal van eerder onderzoek²⁰, maar voor het overgrote deel uit eigen bezinning op dit terrein. De concepttekst van de stellingen is in juni 2007 besproken in een expertvergadering. Op deze manier is oorspronkelijk gekozen voor het onderscheiden van zeven items:

1. Persoonlijk heil en heiliging
2. Bijbelvisie
3. Kerkvisie
4. Liturgie
5. Mensvisie
6. Eschatologie
7. Wereldvisie

Het aantal vragen per cluster varieerde van 4-12 vragen in het onderzoek. Bepaalde vragen kunnen meertellen bij meerdere items. Bij de uitwerking van de onderzoeksgegevens is gekozen voor een verdere clustervorming, zoals aangegeven aan het begin van hoofdstuk 7. Daarbij de vierdeling ontstaat (persoonlijk, bijbel, gemeente, wereld), onderverdeeld in tien items.

Op grond van de nu gepresenteerde uitkomsten willen wij, mede in debat over de ruwe uitkomsten, komen tot nieuwe hypothesen over het functioneren van evangelische voorgangers. Waar mogelijk kunnen deze hypothesen worden getoetst met de beschikbare data. In de komende tijd zullen de auteurs van dit rapport hierover in een of meer tijdschriften rapporteren.

²⁰ Stoffels 1990, Boersema, 2004, Dekker en Volbehr 2007

Bijlagen

Bijlage 1, Op weg naar een typologie van evangelische kerken in Nederland

Startnotitie bij het onderzoek naar Evangelische voorgangers

Lectoraat gemeenteopbouw Christelijke Hogeschool Ede

Henk Bakker (lid kennisking) - Ede, november 2006

Een omschrijving van de identiteit van evangelische kerken in Nederland heeft tenminste vier componenten²¹: (1) een fenomenologische, (2) een historische, (3) een theologische/spirituele en (4) een sociologische component.

- (1) Fenomenologisch kan van de evangelische beweging (EB) gezegd worden dat zij over het algemeen daar verschijnt waar groepen christenen de bestaande hoofdkerk oproepen om tot haar normatieve begin in de kring van Jezus en de vroege christelijke traditie terug te keren (Christus correctief ter sprake brengen). Dit kunnen christenen zijn die van binnenuit kerkelijke verandering nastreven, of christenen die zich naast (dus feitelijk buiten en tegenover) deze kerk positioneren. Dit fenomeen doet zich eeuwenlang voor. Vandaar dat we kunnen spreken over vele typen van evangelische bewegingen. Hoofdgedachte is en blijft dat de kerk bijna altijd zo'n groep christenen in zich, naast zich of tegenover zich heeft aangetroffen.
- (2) Vanuit de Nederlandse EB lopen heldere historische lijnen naar de Anglo-Saksische EB, belichaamd in opwekkingspredikers als George Whitefield en John Wesley (18^e eeuw, English Revival), Jonathan Edwards (18^e eeuw, Great Awakening). Kenmerkend waren de Christocentrische prediking, de oproep tot bekering, de geloofsbeleving en de zendingsijver.
- (3) Theologisch (en spiritueel) is de EB bepaald door de reformatie (16^e eeuw). Noties als 'geloof alleen', 'genade alleen' en 'de Schrift alleen' typeren evangelischen. Het is vaak dit soort noties dat evangelischen verbindt en dat zij bij bestaande kerken in herinnering wil brengen. De brug van de reformatie naar latere opwekkingsbewegingen loopt over de puriteinen, die nadruk legden op zekerheid en zichtbaarheid, tucht en levensheiliging, en de zuivere kerk gedachte.
- (4) Kunnen we stellen dat de typering van de EB fenomenologisch, historisch en theologisch nog in soms vage (en zelf onherkenbare) contouren blijft steken, sociologisch kan de Nederlandse EB vrij duidelijk worden omschreven.²²

Tot de EB Nederland worden christenen gerekend die in de eerste plaats niet exact dezelfde geloofswaarden delen maar wel eenzelfde passie hebben om op flexibele wijze het evangelie uit te dragen. Evangelischen weten over het algemeen goed op de tijdgeest in te spelen. Gods Geest zoekt nieuwe wegen om huidige generaties ongelovigen met het Woord van Christus te bereiken.²³ Geestgedragen flexibiliteit en missie kunnen daarom als sociologisch te onderzoeken patronen worden gezien die evangelischen op de been krijgen en met elkaar verbinden.

Toch weten evangelischen niet aan een zekere ambivalentie te ontkomen. Naast haar grote aanpassingsvermogen, kent de EB ook theologische trefwoorden of steekwoorden die werken als groepswoords. Een normatieve evangelische theologie bestaan niet, maar binnen de beweging bestaan rond thematieken als Schrift, geloof, verzoening, wederkomst, vervulling met de Geest, Geestesgaven zeer diverse en uitgesproken meningen. Globaal kan onderscheid worden gemaakt tussen 'essentials' (diafora) en 'non-essentials' (adiafora). Waar dit onderscheid sterk

²¹ Cf. Olof de Vries, Henk Bakker, 'Typering en positionering van de evangelische beweging', op verzoek van het CERT opgesteld (2005/2006, Vrije Universiteit).

²² Dat is 16 jaar geleden al eens gebeurd, zie van Hyme Stoffels, Wandelen in het licht. Waarden, geloofsovertuigingen en sociale posities van Nederlandse evangelischen (Kampen: Kok, 1990).

²³ Zie Henk Bakker, 'Het aanpassingsvermogen van de evangelische beweging', *Ellips* 31/268 (2006) 12-14.

wordt uitvergroot of juist wegvalt zijn onder evangelische kerken ook fundamentalistische kerken of bewegingen waar te nemen.²⁴

Dat betekent dat de EB meer een principieel transdenominatieel bewegend netwerk (binnen en buiten de kerken) van zowel nauw als nauwelijks samenwerkende christenen kan worden getypeerd. De geestelijke opstelling is over het algemeen socio-pragmatisch (en opportunistisch), waardoor het soms lijkt alsof bijna elke geloofsvorm als 'evangelisch' kan worden binnengehaald. Wat dat betreft is het begrip 'evangelisch' in de 21^e eeuw in Nederland uitgesleten en bijna een soort containerterm geworden.

Bewegende netwerken concentreren zich bijvoorbeeld rond bekende evangelische leiders, organisaties en evenementen (zoals Henk Binnendijk destijds, de EO, Opwekking). Er bestaat sinds enige jaren ook een evangelische 'gele gids' met namen en adressen van evangelische kerken, organisaties, instellingen en bureaus.

We kunnen stellen dat het fenomenologische, historische en theologische karakter van de EB sterk bijdraagt aan haar huidige flexibele sociologische gestalte. Tegelijk maakt het polimorfe (zo niet amorfe) gezicht van de EB elke eenvoudige typologie onmogelijk. Polimorfie ontspringt nu eenmaal de typologie. Godsdienstsocioloog Hijme Stoffels registreert wat dat betreft een ontwikkeling binnen de EB. Dertig jaar geleden (ook 15 jaar geleden nog) was de EB eenvoudiger te positioneren. Van een conservatieve stroming naast en tegenover de reformatorische kerken is zij inmiddels in die kerken 'ingedaald' en zijn veel van die kerken geëvangelicaliseerd. Er is een 'oecumene van het hart' opgekomen. Reformatorische en evangelische doen steeds meer samen.²⁵ Binnen de PKN kerken is zelfs een 'Evangelisch Werkverband' ontstaan.²⁶ Ook vanuit andere reformatorische gezindten klinkt de roep om kerkelijke vernieuwing en nieuw missionair elan.²⁷ Daarbij hebben evangelische zich gaandeweg van het onwetenschappelijke imago kunnen ontdoen en zich in de theologie beoefening weten te bewijzen.²⁸

²⁴ Zie voor werkdefinities van fundamentalisme de bundel voordrachten van Anton van Harskamp, Bert Montsma, Lieve Troch, Anton Wessels, *Fundamentalisme. Tussen afkeer en herkenning* (VU-Segmenten 6; Zoetermeer: Meinema, 1999). Cf. Ben Wentsel, *Dogmatiek*, deel 2: *De openbaring, het verbond en de apriori's* (Kampen: Kok, 1982) 562-590; Bert Montsma, *De exterritoriale openbaring. De Openbaringsopvatting achter de fundamentalistische Schriftbeschouwing* (Amsterdam: Rodopi, 1985); C.J. Labuschagne, *Zin en onzin rond de bijbel. Bijbelgeloof, bijbelwetenschap en bijbelgebruik* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2000); Karel Blei, *Geloven op gezag. Tussen individualisering en fundamentalisme* (Zoetermeer: Boekencentrum, 1996); Pieter Boele van Hensbroek, Sjaak Koenis, Pauline Westerman (eds.), *Naar de letter. Beschouwingen over fundamentalisme* (Utrecht: Stichting Grafiet, 1991).; James Barr, *Fundamentalism* (London: SCM Press, 1981²).

²⁵ Cf. 'Evangelisch en gereformeerd: verkenning en herkenning', Evangelische Alliantie, Driebergen (1992); André Droogers, Rob van Essen, Jerry Gort, Hans Visser (eds.), *De stereotypering voorbij. Evangelische en oecumenische over religieus pluralisme* (Zoetermeer: Het Boekencentrum, 1997); P. Boersema, R. Holvast, J. Hoek, 'Evangelisch of reformatorisch - duel of duet', *Herkenning* 15 (2004); Henk Bakker, *Draads en tegendraads. Leren van de puriteinen* (CHE Reeks; Zoetermeer: Boekencentrum, 1996).

²⁶ J. Eschbach (ed.), *Vurig verlangen. Evangelische vernieuwing in de traditionele kerken* (Zoetermeer: Boekencentrum, 1996).

²⁷ Stefan Paas, *Jesus als Heer in een plat land. Op zoek naar een Nederlands evangelie* (Zoetermeer: Het Boekencentrum, 2001); Idem, *De werkers van het laatste uur. De inwijding van nieuwkomers in het christelijk geloof en in de christelijke gemeente* (Zoetermeer: Het Boekencentrum, 2003); Robert Doornenbal, Pieter Siebesma, *Gaven voor de gemeente. Over het werk en de gaven van de Heilige Geest* (Zoetermeer: Het Boekencentrum, 2005); Henk de Roest, *En de wind steekt op! Kleine ecclesiologie van de hoop* (Zoetermeer: Meinema, 2005); Kees van der Kooi, *Tegenwoordigheid van Geest. Verkenningen op het gebied van de leer van de Heilige Geest* (Kampen: Kok, 2006).

²⁸ Zie bijvoorbeeld de reeks *Evangelicale Theologie* van Het Boekencentrum: Paul Barnett, *Historische zoektocht naar Jezus* (1998); Tom Wright, *Paulus van Tarsus. Een kennismaking met zijn theologie* (1998); Hetty Lalleman-De Winkel, *Van levensbelang. De relevantie van de oudtestamentische ethiek* (1999); Bennie Kooistra, *Een theoloog van de relevantie. Een kennismaking met Alister E. McGrath* (1999); Gordon Fee, *Exegese van het Nieuwe Testament. Een praktische handleiding* (2001); Arie Zwiep, *Jezus en het heil van Israëls God. Verkenningen in het Nieuwe Testament* (2003); Idem, 'De kloof wel en niet ervaren vanuit een "postconservatieve Evangelical" perspectief. Tussentijds verslag van een hermeneutische pelgrimage', lezing tbv symposium 'Over leesgedrag en leerzegag', TUA en VU, 25 november 2004.

Doordat de EB sterk meegaat met de individualistische tijdgeest,²⁹ steeds minder kritisch staat ten opzichte van de cultuur, neemt de werfkracht van de EB af (kerk gaat de wereld in, maar de beweging andersom neemt beslist niet toe!³⁰) en wordt een grote groep orthodoxe protestanten te postmoderne Nederlandse cultuur binnengeloodst, hoewel ook duidelijk verzet wordt aangetekend.³¹ De huidige EB neemt daarom in stootkracht af en is politiek-theologisch bijna blanco geworden. Zij is nu grotendeels een binnenkerkelijke aangelegenheid³² en ontloopt de secularisatie niet. Kerkelijke ‘ontschotting’ is weliswaar voor een groot deel gelukt, maar weegt de winst op tegen het verlies? De meningen daarover binnen de EB lopen uiteen. Is de EB een antwoord geweest op het vraagstuk van de secularisatie en godsverduistering in de jaren 1965-1995?³³

Evangelicalisering wordt in de loop der jaren vooral geassocieerd met vernieuwingsprocessen die als producten op de Nederlandse ‘relimarkt’ verschijnen. Allerlei gemeentegroei programma’s kunnen worden ingekocht. Nadruk ligt op marktgerichtheid en ‘seeker-sensitivity’, waarbij visionair (charismatisch) leiderschap een doorslaggevende rol speelt.

Ondertussen valt er in de VS onder evangelicalen een beweging weg uit de evangelische belevingscultuur waar te nemen.³⁴ Zowel in Engeland als in de VS wordt tegen de theologische amorfie onverschilligheid van de EB geageerd.³⁵ Natuurlijk is de EB in Nederland niet te vergelijken met de EB in Engeland of de VS. Evangelicalisme in Nederland is veel meer een vrucht van eigen protestantse bodem dan in Engeland of de VS ooit mogelijk had kunnen zijn. Het evangelicalisme in NL zal in elk geval niet het einde betekenen van het protestantisme.³⁶ Toch worden overzeese kerkelijke trends meestal binnen enkele jaren voelbaar in Nederland. Desalniettemin is een grondige typisch Nederlandse herbronning van ons protestantse evangelicale erfgoed wenselijk.³⁷

²⁹ Cf. Henk Bakker, ‘Ze hebben lief, maar worden vervolgd.’ Radicaal christendom in de tweede eeuw en nu (Zoetermeer: Het boekencentrum, 2005²) 145-216; Wil van den Bercken, Tegen de religieuze behaaglijkheid. Een onvroom pleidooi voor het christendom (Baarn: Ten Have, 2003).

³⁰ Zie het interview van J.R.A. Dekker met de Schotse godsdienstsocioloog Steve Bruce (zelf geen christen) in *RD* 16 februari 2006. Bruce acht verregaande aanpassing aan de omringende cultuur kerkelijke zelfmoord.

³¹ A. van de Beek, *Ontmaskering. Christelijk geloof en cultuur* (Zoetermeer: Meinema, 2001).

³² Hyme Stoffels, ‘Tussen Alpha en Omega. De evangelische beweging op weg naar het einde’, lezing voor de Evangelische Alliantie, Driebergen, 3 juni 2002.

³³ Cf. C. Graafland, *Gereformeerden op zoek naar God. Godsverduistering in het licht van de gereformeerde spiritualiteit* (Kampen: De Groot Goudriaan, 1990); W. Aalders, *Atwoord op de godsverduistering. Het christelijk geloof in gesprek met Joden, Grieken en atheïsten* (Kampen: Kok Voorhoeve, 1992); C.A. van der Sluijs, *Gereformeerden zonder God. Over levensheiliging gesproken* (Heerenveen: Groen, 1999).

³⁴ Zie Robert E. Webber, *The Younger Evangelicals. Facing the Challenges of the New World* (Grand Rapids: Baker, 2002).

³⁵ Iain H. Murray, *Evangelicalism Divided. A Record of Crucial Change in the Years 1950-2000* (Edinburgh: The Banner of Truth Trust, 2000); James Montgomery Boice, Benjamin E. Sasse (eds.), *Here We stand! A Call From Confessing Evangelicals For A Modern Reformation* (Phillipsburg: P&R Publishing Company, 1996). Zie ook: Mark A. Noll, *The Scandal of the Evangelical Mind* (Grand Rapids: Eerdmans, 1994); Os Guinness, *Prophetic Untimeliness. A Challenge to the Idol of Relevance* (Grand Rapids: Baker, 2003).

³⁶ Zie het interview met Alister McGrath, ‘Het einde van het protestantisme’, *Beweging* (najaar 2003) 29-34, en de reactie van Antonie Vos, ‘Is “Het einde van het protestantisme” het einde?’, *Beweging* (zomer 2004) 5-9.

³⁷ Henk Bakker, ‘“Het Evangelie aan de Bataven.” Evangelisatie in Nederland na de millenniumwende’, *Soteria* 23 (2, 2006) 57-67.

Bijlage 2, Overzicht soorten gemeente in onderzoek

Kerkgenootschappen die rechtstreeks bij het onderzoek betrokken waren		Aantal voorgangers
1	Unie van Baptistengemeenten in Nederland	63
2	ABC Gemeenten (Alliantie van Baptisten en CAMA-gemeenten)	47
3	Kerk van de Nazarener Nederland	19
4	LdH (Leger des Heils)	71
Overige kerkelijke gemeenschappen, indirect onderzocht: (alleen via voorgangers en gemeenten Gele Gids) <i>Poging tot ordening, eigen analyse met behulp van Gele Gids en SCP 2006.</i>		
5	VPE (Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten)	
6	VEG (Bond van Vrije Evangelische Gemeenten)	
7	De Levensstroom Gemeente	
8	Onafhankelijke Baptistengemeenten	
9	Volle Evangelie Gemeenten	
10	Christengemeenten	
11	Bethel Pinksterkerk Nederland	
12	Victory Outreach Kerken Nederland	
13	Berea gemeenten	
14	Rafaël Nederland	
15	Johan Maasbach Wereldzending	
16	Vineyard Benelux	
17	Evangelie Gemeenten De Deur	
18	Levend Woord Gemeenten	
19	Maranatha Ministries	
22	onafhankelijke Evangelische gemeenten	
23	Newfrontiers NL	
Buiten het onderzoek gelaten (diverse redenen)		
1	Evangelische Broedergemeenten	
2	Migrantenkerken	
3	Huisgemeenten	
4	Vergadering van gelovigen	
5	Christelijke Gemeente Nederland (Noorse Broeders)	

Bijlage 3, Overzicht stellingen: gemiddelde en spreiding

Spreiding en instemming

Hieronder is in één tabel alle informatie opgenomen van alle onderzochte stellingen. Presentatie uitkomsten (centrummaten) aan de hand van de standaarddeviatie (Sd). Dit is een statistische maat die aangeeft in welke mate er spreiding is (op een schaal van maximaal 4 punten verschil).

Het gemiddelde is minimaal 1 en maximaal 5 (bij 100% overeenstemming).

Uiteraard is het hierbij nodig om te zien hoe de vraag is geformuleerd (mee eens of mee oneens).

Uitgangspunt is de hoogte van het gemiddelde. Een en twintig stellingen zitten tussen scores 1-2 of 4-5. Uiteraard is hierbij ook sprake van een kleine of redelijke spreiding (standaarddeviatie). Anders zou het gemiddelde nooit extreem hoog of laag kunnen zijn. Wanneer er bijzondere afwijkingen te zien zijn op het punt van spreiding is een cijfer in de kolom Sd gearceerd (geel: lager dan gemiddeld/grijs hoger). Feitelijk zien we bij 35% van de stellingen een vrij grote mate van instemming (meer dan 4.0 of minder dan 2.0).

Verder is in de onderstaande tabel ook nog de volgende, aangrenzende categorie zichtbaar gemaakt (de volgende 0,25). Dit is ook nog een redelijke groep (22%) .

Tenslotte is in het midden een categorie vragen (in onderstaande tabel de nummers 36-50) waarbij geldt dat het gemiddelde rond 'neutraal' scoort. Dit betreft 25% van de gestelde vragen. In deze categorie zitten ook de hoogste spreidingen. Dus: non-essentials voor de groep als geheel.

		Gemm.	Sd
1	1.1 Stelling: Geloof in Jezus' verzoenend werk is voorwaarde om christen te zijn	4,75	0,49
2	2.4 Stelling: Voor een christen is de Bijbel het belangrijkste richtsnoer voor het leven, geloof en praktijk	4,75	0,5
3	3.5 Stelling: In de gemeente horen de Geestesgaven te functioneren	4,5	0,69
4	1.2 Stelling: Een persoonlijke relatie met God waarin deze Zijn directe nabijheid doet ervaren is voor een christen noodzakelijk	4,5	0,71
5	1.4 Stelling: Een waar christen kan groeien in heiliging als hij dat wil	4,46	0,67
6	3.2 Stelling: Een gemeente moet in al haar geledingen erop uit zijn om het 'verlorene' te zoeken en van Jezus Christus te vetrellen	4,4	0,62
7	1.8 Stelling: De doop mag alleen toegepast worden op persoonlijke belijdenis van het geloof	4,34	0,96
8	7.3 Stelling: Christenen moeten hun cultuur goed kennen en in die cultuur bruggen bouwen voor God	4,32	0,69
9	7.3 Stelling: Christenen horen mee te werken aan maatschappelijke verbetering van de wereld	4,27	0,75
10	1.7 Stelling: Een mens heeft van nature een vrije wil en kan ervoor kiezen in Jezus te geloven en Hem na te volgen	4,25	0,95
11	4.5 Stelling: In de samenkomst moet ruimte zijn voor spontane uitingen (zoals klappen, handen opheffen, vrij bidden, enz)	4,25	0,7
12	1.3 Stelling: Door de inwoning van de Heilige Geest ervaart een christen God zelf	4,25	0,85
13	3.13 Stelling: Het hebben van een raad van oudsten is essentieel voor gemeente-zijn	4,24	0,84
14	4.10 Stelling: Van de dienst op zondagmorgen hoort een optimistische verwachting uit te gaan	4,24	0,72
15	7.1 Stelling: De duivel bestaat en heeft de wereld in zijn greep	4,22	0,83
16	6.5 Stelling: De hel is eeuwig	4,1	0,99
17	2.1 Stelling: Een christen gelooft dat Adam en Eva echt hebben bestaan	4,1	1,04
18	3.9 Stelling: De gemeente is net zo goed een geestelijke organisatie als een geestelijk organisme	4,07	0,96
19	6.6 Stelling: De eeuwige verheerlijkte staat is in geen enkel opzicht te vergelijken met wat hemel en aarde nu zijn	4,07	0,99
20	5.4 Stelling: Gods liefde voor de mens is groter dan Zijn toorn	4,06	1,14

21	4.3 Stelling: De boodschap om Jezus gehoorzaam na te volgen moet in de verkondiging dominant aanwezig zijn	3,98	0,71
22	2.7 Stelling: Een christen is tegen abortus	3,97	0,98
23	3.4 Stelling: Een dienst is pas geslaagd als Christus in de dienst als sterk nabij wordt beleefd	3,94	0,86
24	6.1 Stelling: Jezus komt spoedig terug	3,9	0,92
25	2.8 Stelling: Een christen is tegen homoseksuele relaties	3,9	1,25
26	2.6 Stelling: Een christen is tegen samenwonen	3,87	1,16
27	6.4 Stelling: Na hun dood gaan ongelovigen uiteindelijk naar de hel	3,85	1,19
28	5.2 Stelling: Een mens kan God niet geven wat hij niet eerst van Hem ontvangen heeft	3,8	1,02
29	3.1 Stelling: God heeft de kerk nodig om de wereld tot Christus te brengen	3,79	1,14
30	3.7 Stelling: In de gemeente moet veel aandacht worden gegeven aan een overwin- nend christenleven	3,79	0,81
31	5.1 Stelling: De mens is uit zichzelf eerder tot het kwade dan tot het goede geneigd	3,71	1,03
32	4.1 Stelling: Een liturgie moet zo zijn opgesteld dat de boodschap van bekering en vernieuwing elke zondag opnieuw kan worden gebracht	3,66	0,86
33	3.10 Stelling: De structuren van de gemeente dienen permanent flexibel te zijn	3,66	0,87
34	3.12 Stelling: De gemeente dient zelfstandig te zijn, niet afhankelijk van boven loca- le organen of verbanden	3,59	1,15
35	6.2 Stelling: Vooraf aan Jezus' wederkomst breekt een periode van grote verdrukking voor de christenheid aan	3,55	1,04
36	3.6 Stelling: In de kerk horen gebedsgenezing en profetie een belangrijke plaats in te nemen	3,45	1,17
37	4.7 Stelling: Een gemeente zonder geruime tijd van aanbidding op zondagmorgen mist iets essentieels	3,43	1,1
38	1.9 Stelling: Een wedergeboren christen kan van zijn geloof afvallen en verloren gaan	3,41	1,36
39	1.10 Stelling: Een christen gebruikt de zondag als een rustdag	3,32	1,02
40	1.6 Stelling: Een christen blijft ook als hij Christus trouw volgt nog altijd zondaar	3,3	1,29
41	4.2 Stelling: Het evangelie is ten diepste geen lieve aardige boodschap	3,24	1,13
42	6.3 Stelling: Christenen worden vooraf aan de grote verdrukking door Christus opge- nomen in de hemel	3,16	1,22
43	2.9 Stelling: Een christen hoort de staat Israël moreel en materieel te ondersteunen	3,13	1,04
44	2.2 Stelling: Wie beweert dat Jona niet echt in een vis zat, kan niet zo goed de op- standing van Jezus ontkennen	3,09	1,41
45	3.3 Stelling: De gemeente moet evangelisatie activiteiten op straat organiseren	3,09	1,11
46	6.7 Stelling: We staan aan de vooravond van een grote geestelijke opwekking	3,04	1,03
47	3.15 Stelling: Zonder volwassendoop is iemand geen volwaardig lid van de gemeente	2,99	1,41
48	2.10 Stelling: Een christen gelooft dat elke scheppingsdag uit Genesis 1 uit 24 uur bestond	2,98	1,21
49	4.4 Stelling: In de verkondiging hoort veel aandacht te zijn voor de pijn die mensen door hun verleden met zich meedragen	2,89	0,76
50	4.8 Stelling: Zangdiensten zonder een praiseband zijn te kaal	2,68	1,04
51	2.3 Stelling: In de bijbel kunnen (in het licht van de huidige wetenschap) feitelijke onjuistheden staan	2,49	1,28
52	7.4 Stelling: De kerk kan niet veel met de trends van deze tijd omdat zijn 'anders' moet zijn dan de wereld	2,45	1,22
53	3.14 Stelling: Het hebben van een eigen gebouw is essentieel voor gemeentelijk	2,43	1,11
54	1.11 Stelling: Een christen houdt rekening met de joods feesten, bijv. het Loofhut- tenfeest	2,37	0,87
55	3.7 Stelling: Voor een gezond persoonlijk geestelijk leven is het spreken in tongen belangrijk	2,33	1,36
56	3.11 Stelling: Over geloven en kerk-zijn dient weinig op papier te staan	2,31	0,92
57	5.3 Stelling: Zondigen is eerder te verklaren uit aanleg, achtergrond en opvoeding,	2,19	1,07

	dan uit trots en egoïsme		
58	4.6 Stelling: Een samenkomst die liturgisch grondig is voorbereid, verhindert de vrije werking van de Geest	2,09	1,06
59	2.5 Stelling: De Schrift verbiedt vrouwen (ook nu nog) om leiding te geven aan de gemeente	2,08	1,25
60	4.9 Stelling: Om de gemeente in aanbidding te leiden moet hoofdzakelijk uit de liedbundel Opwekking gezongen worden	1,69	0,84

Top tien minste variatie in antwoorden

Wijkt weinig af, alleen wat betreft spontane uitingen, inhoud prediking inzake navolging en uitstraling van de diensten. De kolom instemming bevat de plaats van deze stelling op de rangorde van hoogste instemming (gemeten in de vorm van het 'gemiddelde'; zie vorige tabel). Stellingen met relatief weinig spreiding of relatief veel spreiding zijn in deze kolom grijs gemaakt.

		Sd	Instemming
1	1.1 Stelling: Geloof in Jezus' verzoenend werk is voorwaarde om christen te zijn	0,49	1
2	2.4 Stelling: Voor een christen is de Bijbel het belangrijkste richtsnoer voor het leven, geloof en praktijk	0,5	2
3	3.2 Stelling: Een gemeente moet in al haar geledingen erop uit zijn om het 'verlorenen' te zoeken en van Jezus Christus te vetrellen	0,62	6
4	1.4 Stelling: Een waar christen kan groeien in heiliging als hij dat wil	0,67	5
5	3.5 Stelling: In de gemeente horen de Geestesgaven te functioneren	0,69	3
5	7.3 Stelling: Christenen moeten hun cultuur goed kennen en in die cultuur bruggen bouwen voor God	0,69	8
7	4.5 Stelling: In de samenkomst moet ruimte zijn voor spontane uitingen (zoals klappen, handen opheffen, vrij bidden, enz)	0,7	11
8	1.2 Stelling: Een persoonlijke relatie met God waarin deze Zijn directe nabijheid doet ervaren is voor een christen noodzakelijk	0,71	4
8	4.3 Stelling: De boodschap om Jezus gehoorzaam na te volgen moet in de verkondiging dominant aanwezig zijn	0,71	21
10	4.10 Stelling: Van de dienst op zondagmorgen hoort een optimistische verwachting uit te gaan	0,72	14

Top tien meeste variatie in antwoorden

Dit wijkt wat betreft volgorde van gemiddelde af op 6 van de genoemde 11 punten, nl. op theologische terreinen zoals de volwassendoop en het premillennialisme, op het punt van Schriftgezag (Jona en opstanding), afval van het geloof, zondaar blijven en de visie op homoseksualiteit .

		Sd	Instemming
60	3.15 Stelling: Zonder volwassendoop is iemand geen volwaardig lid van de gemeente	1,41	47
58	2.2 Stelling: Wie beweert dat Jona niet echt in een vis zat, kannet zo goed de opstanding van Jezus ontkennen	1,41	44
58	3.7 Stelling: Voor een gezond persoonlijk geestelijk leven is het spreken in tongen belangrijk	1,36	55
57	1.9 Stelling: Een wedergeboren christen kan van zijn geloof afvallen en verloren gaan	1,36	38
56	1.6 Stelling: Een christen blijft ook als hij Christus trouw volgt nog altijd zondaar	1,29	40
55	2.3 Stelling: In de bijbel kunnen (in het licht van de huidige wetenschap) feitelijke onjuistheden staan	1,28	51
52	7.4 Stelling: De kerk kan niet veel met de trends van deze tijd omdat zijn 'anders' moet zijn dan de wereld	1,22	52
52	2.5 Stelling: De Schrift verbiedt vrouwen (ook nu nog) om leiding te geven aan de gemeente	1,25	59
52	2.8 Stelling: Een christen is tegen homoseksuele relaties	1,25	25
51	6.3 Stelling: Christenen worden vooraf aan de grote verdrukking door Christus opgenomen in de hemel	1,22	42
51	7.4 Stelling: De kerk kan niet veel met de trends van deze tijd omdat zijn 'anders' moet zijn dan de wereld	1,22	52

Bijlage 4: Achtergronden verschillen bij stellingen

1. Stellingen met verschil Charismatische-Pinkster-gemeenten

1a. Waar charismatischen *hoger* scoren:

		charismatisch	Pinkstergem.
kerkvisie	In de kerk horen gebedsgenezing en profetie een belangrijke plaats in te nemen / <u>zeer mee eens</u> (rest: mee eens)	82	58
liturgie	Van de dienst op zondagmorgen hoort een optimistische verwachting uit te gaan / <u>helemaal mee eens</u> (rest mee eens, behalve 17% pinkstergemeente: neutraal)	54	25
wereldvisie	Christenen moeten hun cultuur goed kennen en in die cultuur bruggen bouwen voor God / <u>helemaal mee eens</u> Een klein verschil, omdat pinkstergemeenten vaker voor 'mee eens' kiezen. Charismatischen zeggen het dus iets sterker.	55	25

1b. Waar charismatischen 'lager' scoren:

	Voor een gezond geestelijk leven is spreken in tongen belangrijk / <u>zeer mee eens</u> (charismatischen kiezen vaak voor neutraal, 46%, tegen 17% pinkstergemeenten)	9	33
liturgie	Een samenkomst die liturgisch grondig is voorbereid, verhindert de vrije werking van de Geest / <u>mee eens</u> (bij de charismatischen is ook de groep die het hiermee <u>oneens</u> is groter: 73 tegen 42%)	9	33
wereldvisie	De kerk kan niet veel met de trends van deze tijd omdat zijn 'anders' moet zijn dan de wereld / <u>mee eens</u> Charismatischen (met velen die neutraal kiezen, 45%, nemen hier een tussenpositie in tusseen de wereldmijdende pinkstergemeenten en de overige onderzochte evangelischen (die vrij massaal niet eens is met de stelling). Zie hierna over wereldmijding. Zijn charismatischen onzeker of zitten ze in een overgangsproces.	9	58
bijbelvisie	Een christen hoort de staat Israël moreel en materieel te ondersteunen / <u>mee eens</u> (pinkstergemeenten zijn meest pro-Israël, gevolgd door baptisten/overigen, waarna charismatischen een tussenpositie innemen)	18	55
Bijbelvisie	Een christen gebruikt de zondag als een rustdag	55	75
wereldvisie	De duivel bestaat en heeft de wereld in zijn greep / <u>mee eens</u> Evangelischen en Pinkstergemeenten staan met 55 en 50% het sterkt achter deze stelling. Charismatischen steunen dit relatief weinig	36	50

2. Een aantal onderlinge verschillen qua stellingen per kerktype in beeld

Een nadere analyse van de onderlinge verscheidenheid binnen de stellingen toont de volgende lijnen:

1. Methodisten wijken op vele punten af van het totaalbeeld (maar niet overall)
2. Essentials van bepaalde stromingen (met name Pinkstervoorgangers) zijn herkenbaar
3. Op een aantal items komt interne verscheidenheid voor in alle groeperingen. Hierbij gaat het om 'zondaar blijven', onjuistheden in de Bijbel, opname/grote verdrukking, anders-zijn, over de hel, Godsbeeld (liefde-toorn), evangelie is niet lief.

1	2.2 Stelling: Wie beweert dat Jona niet echt in een vis zat, kan het zo goed de opstanding van Jezus ontkennen	Methodisten sterk mee eens (80%), Pinkstervoorgangers oneens (87%)
2	3.15 Stelling: Zonder volwassendoop is iemand geen volwaardig lid van de gemeente	Methodisten sterk oneens (80%) en Baptistenvoorgangers sterk mee eens (78%)
3	3.7 Stelling: Voor een gezond persoonlijk geestelijk leven is het spreken in tongen belangrijk	Methodisten en Baptistensterk oneens (80%/ 92%) en Pinkstervoorgangers sterk mee eens (83%)
4	1.9 Stelling: Een wedergeboren christen kan van zijn geloof afvallen en verloren gaan	Baptisten het meest mee oneens (49%)
5	1.6 Stelling: Een christen blijft ook als hij Christus trouw volgt nog altijd zondaar	Opmerkelijk ander beeld: binnen alle stromingen komen voor- en tegenstanders voor, ook de keuzen 'zeer mee eens/zeer mee oneens'
6	2.3 Stelling: In de bijbel kunnen (in het licht van de huidige wetenschap) feitelijke onjuistheden staan	Ook hier nauwelijks verschillen tussen, maar grote verschillen binnen elke groep. Bij baptisten is de grootste mate van instemming (50%)
7	2.5 Stelling: De Schrift verbiedt vrouwen (ook nu nog) om leiding te geven aan de gemeente	Groot accent op helemaal mee oneens (vooral bij methodisten, charismatische en evangelische). Bij Pinkstergemeenten niemand mee eens. Bij Baptisten relatief de meeste bezwaren of aarzelingen.
8	2.8 Stelling: Een christen is tegen homoseksuele relaties	Methodisten sterk mee oneens, in tegenstelling tot alle anderen (categorie Anders: tussenpositie)
9	6.3 Stelling: Christenen worden vooraf aan de grote verdrukking door Christus opgenomen in de hemel	Verscheidenheid in alle groeperingen
10	7.4 Stelling: De kerk kan niet veel met de trends van deze tijd omdat zijn 'anders' moet zijn dan de wereld	Grote verscheidenheid, waarbij alleen binnen de Pinkstervoorgangers hier meer dan 50% mee eens is.
11	2.10 Stelling: Een christen gelooft dat elke scheppingsdag uit Genesis 1 uit 24 uur bestond	Methodisten en Anders wijken af (oneens) terwijl meningen in alle andere groepen sterk verdeeld zijn.
12	6.4 Stelling: Na hun dood gaan ongelovigen uiteindelijk naar de hel	Binnen elke groepering zijn er enkele afwijkingen op het hoofdbeeld: methodisten oneens, rest overwegend mee eens.
13	3.6 Stelling: In de kerk horen gebedsgenezing en profetie een belangrijke plaats in te nemen	Sterke instemming bij Pinkster en Charismatische voorgangers, terwijl bij de anderen verscheidenheid is en de tussencategorie het meest wordt gekozen.
14	2.6 Stelling: Een christen is tegen samenwonen	Hier treffen we methodisten weer in het kamp van 'oneens' en bij Baptisten en Anders enige verscheidenheid. Maar ook daar is de meerderheid het met de stelling eens.
15	3.12 Stelling: De gemeente dient zelfstandig te zijn, niet afhankelijk van boven lokale organen of verbanden	Grote mate van instemming bij baptisten en enigszins bij pinkstervoorgangers. Oppositie bij methodisten en de categorie Anders.

16	5.4 Stelling: Gods liefde voor de mens is groter dan Zijn toorn	Hier zijn de meesten het mee eens, maar overal (met uitzondering van Pinkstervoorgangers) komen ook afwijkend denkenden of aarzelenden voor.
17	3.1 Stelling: God heeft de kerk nodig om de wereld tot Christus te brengen	Meesten zijn het er mee eens (Pinkster- en charismatische voorgangers vaker 'sterk'), naast enkelingen die het er niet mee eens zijn en een groep die neutraal kiest.
18	4.2 Stelling: Het evangelie is ten diepste geen lieve aardige boodschap	Grote spreiding binnen alle groeperingen